

El sistema educatiu a Catalunya

Recuperar el prestigi social

Arreu, les noves generacions són les més ben formades de tots els temps, però tenen una probabilitat tres cops superior a la dels seus pares de trobar-se a l'atur. La manca d'habilitats i de formació lligades a la creació d'ocupació és un problema generalitzat a nivell mundial, tal i com revelen les darreres anàlisis.

Aquest document elaborat per la Societat d'Estudis Econòmics analitza, a casa nostra, la connexió entre educació i ocupació, una qüestió complexa i plenament rellevant. Es tracta, aquest, d'un estudi fruit d'un cicle de jornades de debat realitzades entre octubre de 2012 i maig de 2013, que van comptar amb la participació d'Albert Aixelà, Sergi Biosca, Alba Cabañas, Agustí Colomines, Josep Ferrer Llop, Maria Dolors Giner, Salvador Guillermo, Enric Roca, Manuel Rosillo López i Joan Ridao i Martín.

Com sosté en el Preàmbul la coordinadora de l'estudi, Carme Riera i Prunera, "hem posat sobre la taula un dels temes més importants perquè una societat moderna i desenvolupada continuï endavant (...). El sistema educatiu és essencial a l'hora que qualsevol societat avanci, però alhora no està exempt de dificultats i, per això, cal aprofundir-hi i fer-ho amb amplitud de mires i responsabilitat de país".

Ramon Adell
President de la Societat d'Estudis Econòmics

La Societat d'estudis econòmics

Reflexió per al progrés social i econòmic

La Societat d'Estudis Econòmics és una associació que mitjançant la promoció i la difusió de la recerca i el debat en la ciència social i econòmica vol contribuir a la reflexió necessària per garantir el progrés social i econòmic. Amb més d'un segle d'història, és hereva de l'ambició intel·lectual dels seus fundadors. Alhora, a dia d'avui, en el sí d'una societat democràtica i de benestar avançada, la Societat vol mantenir-se a l'avantguarda del pensament econòmic a Catalunya per contribuir a fomentar una societat dinàmica, cohesionada i pròspera.

1..... • la Societat • col·lecció **estudis**

El sistema educatiu a Catalunya

Recuperar el prestigi social

des de 1907
Societat d'estudis **econòmics**

El sistema educatiu a Catalunya

Recuperar el prestigi social

la Societat • col·lecció **estudis**. Volum **1**

des de 1907

Societat d'estudis **econòmics**

Edició:

Foment del Treball Nacional

www.foment.com

Barcelona, gener de 2014

Autor:

Societat d'Estudis Econòmics

www.lasocietat.cat

Disseny gràfic:

VEUS VEUS

Impressió:

Anglofort

Dipòsit Legal:

B. 2027-2014

• ÍNDEX

1	PRESENTACIÓ	5
2	PREÀMBUL	7
3	INTRODUCCIÓ	9
4	EL MODEL EDUCATIU	12
	4.1 El model educatiu actual serveix per excel·lir?	12
	4.1.1 Què ensenyar	12
	4.1.2 Com ensenyar	15
	4.2 Formació professional	18
5	ELS ACTORS DEL SISTEMA EDUCATIU	22
	5.1 Professorat	22
	5.1.1 Professorat de primària i secundària	22
	5.1.2 Professorat universitari	26
	5.2 Alumnat	29
	5.3 Centres	30
	5.4 Família	33
	5.5 Entorn social	34
	5.6 Administració	35
6	LA UNIVERSITAT	38
	6.1 Context i funció	38
	6.2 Estructura	42
	6.3 Governança	45
7	EMPRENEDORIA I INNOVACIÓ	48
	7.1 El concepte	48
	7.2 Fomentar l'esperit emprenedor durant el procés educatiu	50
	7.3 Relació Empresa-Universitat-Societat	52
8	CONCLUSIONS	56
9	ABC DE LES ACTUACIONS — PROBLEMES — SOLUCIONS	62
10	REFERÈNCIES	67
11	ANNEX	70

«There is nothing either good or bad, but thinking makes it so»

William Shakespeare (Hamlet)

1 PRESENTACIÓ

El tema de les necessitats educatives és recurrent al llarg dels anys. Sembla com si hi hagués una perpetuació dels problemes malgrat els continus canvis i reflexions que no s'acaben de concretar en canvis específics.

L'educació del segle XXI s'ha de transformar encara més, ha d'assumir nous rols, i s'ha de comprometre amb el desenvolupament social i econòmic. I una forma directa de fer-ho, d'aconseguir les transformacions socials necessàries, és mitjançant la formació de bons professionals. Però per això calen bones pràctiques, que han d'estar ben definides tant en els objectius com en la seva posada en pràctica.

A l'actualitat, al país hi ha una forta desigualtat formativa. De fet, la població activa en l'àmbit de qualificacions té una estructura completament oposada a la de la mitjana europea. Així a la Unió Europea (EU-27) la població majoritària és aquella amb una qualificació intermèdia, 48%, davant del 23% d'aquí. Aquesta diferència es tradueix amb un percentatge molt elevat de població activa poc formada (43% versus el 22% de mitjana europea), amb el consegüent risc d'exclusió social, juntament amb una part relativament important de població amb estudis superiors (34%, 4 punts superior a la mitjana europea).¹ L'escassetat de treballadors amb qualificacions mitjanes, bàsicament professionals amb un grau formatiu, és la gran diferència, i probablement un dels aspectes on rau la manca d'encaix entre formació i ocupació al nostre país i, en conseqüència, la manca de competitivitat. Això ens indica la necessitat d'un canvi de rumb cap a un model més pròxim als europeus, basats en el coneixement —i aquí no estem tan malament—, però també en la qualificació intermèdia, i amb un teixit industrial potent que demandi aquests professionals, i així poder forjar la innovació necessària per millorar el dinamisme de la societat i el desenvolupament del país. És per aquest motiu que cal parar esment a la manera de formar els futurs treballadors i a allò en què els estem formant, que han de ser els estudis professionalitzadors; però també, i molt especialment, a la seva demanda.

A nivell formatiu, el nostre objectiu principal ha de ser l'increment del coneixement, en línia amb els països europeus capdavanters, és a dir, la cultura de la qualitat. Per aconseguir-lo hem de fer tot un seguit de reformes al sistema educatiu que permetin impulsar, potenciar i reforçar tots aquells aspectes que ja funcionen i introduir els canvis necessaris per arreglar aquells amb els quals tenim dificultats, a fi de dissipar-les i reconduir-les. Alhora, abans d'introduir cap canvi cal tenir una visió global exhaustiva de com funciona el sistema educatiu, quines experiències docents funcionen, on estan localitzats els problemes, els motius del fracàs escolar etc. és a dir, fer un mapa exhaustiu i a partir d'aquí començar a decidir i actuar. I en segon lloc, hem de ser conscients que cal considerar la relació entre l'escola i la

¹ Eurostat, 2010. Vegeu l'annex.

societat, com també consensuar els canvis amb el professorat i els centres i les famílies, per tenir tot el coneixement possible i no generar excessives resistències en cap de les parts implicades. D'altra banda, qualsevol d'aquests canvis necessita inserir-se dins d'una certa estabilitat del marc educatiu respecte a les iniciatives legislatives.

El fil conductor de l'ensenyament hauria de ser la formació de ciutadans, reivindicant la cultura de l'esforç i valorant l'excel·lència dins i fora de l'escola. En aquest sentit caldria reforçar l'educació humanística i l'educació en valors, perquè és un instrument per arribar a tenir ciutadans que afrontin la realitat d'una forma crítica. Si una cosa tenim clara, estadístiques en mà, és que cal augmentar la qualificació professional dels joves i la de la població activa en general. Per això cal començar triant els millors formadors i, per tant, només els estudiants més bons haurien de poder accedir a ser professors. D'aquesta manera podran estimular als alumnes la capacitat d'aprenentatge i el gust per l'èxit escolar. I en cas que hi hagi algun tipus de dèficit serà clau una detecció prematura dels problemes d'aprenentatge que puguin tenir els escolars per tal de posar-hi remei tan aviat com sigui possible. I el que també s'ha de fer tan aviat com sigui possible és fomentar l'esperit emprenedor, estimular les actituds favorables a l'emprenedoria i la innovació des dels inicis, i veure'l sense reticències. Aquí cal fer-hi un esforç matiner, i sense estigmatitzar el fracàs, tot al contrari, mostrar-lo com el primer pas cap a l'èxit futur. I a continuació cal implicar-hi tota la societat, començant per les famílies dels alumnes, i acabant pels mitjans de comunicació; les primeres, transmetent els valors fonamentals i la necessitat de formació; i els segons, fent-ne una difusió massiva.

Si ens traslладem a la formació superior, el sistema universitari requereix una profunda reforma amb la finalitat que compleixi dues tasques bàsiques: la formació de les noves generacions i la generació de noves idees i coneixement. En aquest sentit s'hauria d'avançar en la millora del model de govern, la rendició de comptes i l'estatut del funcionariat. Aquests tres aspectes són clau per a la universitat del futur; una universitat que ha de perseguir, per sobre de tot, talment com la resta del sistema educatiu, l'excel·lència. Ara bé, la universitat l'ha de fer extensiva no només a la docència, sinó també a la recerca, buscant-ne la internacionalització i l'especialització per tal de poder ser el motor del canvi del model que volem per al nostre país, basat en la societat de la innovació i el coneixement. Per això cal augmentar el valor social i econòmic del coneixement que es genera a les universitats catalanes i el compromís que aquestes tenen amb els reptes socials i culturals de la nostra societat.

Com veiem, els aspectes que cal tenir presents a l'hora de tractar un tema d'un abast tan gran com és l'educatiu són molts i demanen gran profunditat analítica. És per això que el document que hem preparat no pretén adreçar-los amb aquesta intenció, sinó simplement donar una visió general des de la transversalitat amb la finalitat que sigui el punt de partida per a una reflexió posterior més profunda. Vull agrair la contribució de tots els experts que ens han regalat les seves reflexions i, molt especialment, el rigorós treball de coordinació i redacció de la professora Carme Riera.

La Societat d'Estudis Econòmics vol generar aportacions solvents, transversals i obertes en els grans debats econòmics i socials, sempre amb l'anhel de construir en positiu. Aquest document és un excel·lent exemple d'aquesta voluntat.

Ramon Adell
President de la Societat d'Estudis Econòmics
Barcelona, desembre de 2013

2 PREÀMBUL

Arreu, les noves generacions són les més ben formades de tots els temps, i a la vegada tenen una probabilitat tres cops superior a la dels seus pares de trobar-se a l'atur. Aquestes dues dades juntes són altament desconcertants; en aquest sentit, si ens cenyim a casa nostra, el desconcert augmenta encara més perquè la nostra taxa d'atur és de les més altes de l'OCDE i està concentrada en els joves, la meitat dels quals està sense feina, malgrat la seva formació. Per aquesta banda ens trobem amb la fugida de part del talent cap a altres països; ara bé, per una altra, veiem com una bona part del talent resta per explotar. La manca d'habilitats i formació no és només un problema del nostre país, sinó que està generalitzat. El McKinsey Global Institute (2013) estima que l'any 2020 hi haurà una manca a nivell mundial de 85 milions de treballadors amb formació mitjana i alta. La millor manera perquè la nostra societat es prepari i afronti aquest problema és posant èmfasi en la formació, reorientar-la, eixamplar-ne els horitzons i crear una base educativa sòlida i estable que interaccioni amb tots els àmbits de la societat.

Per adreçar aquest problema de desencaix entre l'estructura de qualificació de la població activa i el model de producció i creixement cal analitzar a fons dos aspectes: la formació i la creació d'ocupació. Aquest document analitza el primer dels dos aspectes, i posa especial atenció a la connexió entre educació i ocupació. Sembla clar que els formadors no poden estar desconnectats del món laboral de manera que els estudiants, a part d'adquirir una formació general, adquireixin també les habilitats i destreses que necessitaran per poder treballar, i fer-ho amb èxit. Es tracta, doncs, d'un tema complex, però alhora plenament rellevant; i per això des de la Societat d'Estudis Econòmics ens vam plantejar l'organització d'un cicle sobre educació amb quatre trobades periòdiques (que es van convertir en sis, incloent la presentació del cicle i la jornada de conclusions). Les jornades es van organitzar mensualment des del mes d'octubre de 2012 fins al mes de maig de 2013 i van comptar amb la col·laboració d'Albert Aixalà, de la Fundació Rafael Campalans; Sergi Biosca, soci responsable de Sector Públic i Educació d'Everis; Alba Cabañas, directora de l'Àrea Tècnica de Foment del Treball; Agustí Colomines, director acadèmic de la Càtedra Josep Termes de lideratge, ciutadania i identitats de la Universitat de Barcelona; Josep Ferrer Llop, exrector de la Universitat Politècnica de Catalunya; Maria Dolors Giner, directora de l'Àrea de Formació de Foment del Treball; Salvador Guillermo, director del Departament d'Economia de Foment del Treball; Enric Roca, coordinador d'Edu21 i professor d'Educació a la Universitat Autònoma de Barcelona; Manuel Rosillo López, president de la Comissió d'Educació i Formació de Foment del Treball; i Joan Ridao i Marfín, professor del Departament de Dret Constitucional i Ciència Política de la Universitat de Barcelona i membre del Consell de Garanties Estatutàries de Catalunya. A tots ells agraiem sincerament la seva disponibilitat a participar en les sessions i els donem les gràcies per les seves aportacions, pel temps esmerçat, i per les idees i el debat enriquidor que ens van aportar al llarg dels mesos en què es van dur a terme, així com també a Norbert Bilbeny, catedràtic d'Ètica

de la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona. Aquest agraïment el fem extensiu a tots els membres de la Junta Directiva que van anar enriquint el document final amb les seves consideracions.

La idea va ser analitzar a fons i debatre transversalment sobre el sistema educatiu amb representants de tots els àmbits implicats: professors, investigadors, empresaris i partits polítics, per reflexionar i aprofundir-hi des de diferents punts de vista i aproximacions. Cada sessió es va centrar en un aspecte diferent, i es van destacar les solucions als problemes plantejats i la seva possible posada en pràctica. Més concretament es va parlar del model pedagògic (què i com ensenyar; valors, actituds i comportaments, habilitats bàsiques), els actors del sistema educatiu (professors, alumnes, família, societat, centres educatius, administració); la universitat; i finalment l'emprenedoria i el model de creixement.

D'aquesta manera, del debat que es va produir a cada sessió, n'han sorgit tot un seguit d'idees, reflexions i propostes que han pres forma en aquest document. Es tracta del punt de partida per posar sobre la taula la necessitat d'aprofundir en el debat educatiu ampliant-lo a tots els sectors de la societat, ja que aquesta és una qüestió d'abast general en la qual tots els agents hi han de participar, i fer-ho amb mentalitat oberta i visió de llarg termini.

Tot i que l'heterogeneïtat pel que fa a maneres i sistemes de formació és molt alta, si ens movem d'un país a un altre, d'ençà de l'informe PISA s'han trobat alguns denominadors comuns. I allò en què podem convenir és que l'educació ha de ser una tasca comuna entre escola, universitat, teixit empresarial, govern, família i societat. Però també en què aquest tipus d'informes, a més d'analitzar el nivell d'aprenentatge assolit pels alumnes, examina també la seva capacitat per traslladar els coneixements a la realitat, aplicant-los a noves i diferents situacions. Aquesta capacitat és justament la que en bona mesura se'ls demanarà quan entrin al món laboral i, per tant, és important encaminar-hi els esforços de tota la societat i especialment de l'Administració, fixant els mitjans i els objectius, els reptes i les necessitats, aprenent dels sistemes i les polítiques educatives aplicades arreu, tot i adaptant-los a la nostra idiosincràsia.

Evidentment no hem trobat la clau de volta. Només hem posat sobre la taula un dels temes més importants perquè una societat moderna i desenvolupada continuï endavant, i apunty possibles problemes i vies de solució a fi de superar les dificultats que travessem. El sistema educatiu és essencial a l'hora que qualsevol societat avanci, però alhora no està exempt de dificultats, i per això cal aprofundir-hi i fer-ho amb amplitud de mires i responsabilitat de país.

I és que el camí de l'educació a la formació i, finalment, a l'ocupació és llarg i complex, i no pas únic ni tampoc unívoc. Cal que siguem conscients que és un camí que ha de durar sempre, amb constants drecceres que enllacin amb el camí principal, i que han de servir per recuperar-lo quan ens perdem en algun revolt.

Carme Riera i Prunera
Membre de la Junta de la Societat d'Estudis Econòmics
Professora titular d'Economia Aplicada de la Universitat de Barcelona
Coordinadora de l'estudi

3 INTRODUCCIÓ

El sistema educatiu està estretament vinculat a les perspectives socioeconòmiques d'un país i al seu model de desenvolupament, i s'influencien mútuament. Així, un baix nivell d'inversió en educació i recerca dificulta la formació de capital humà, necessari per a l'adaptació del sistema productiu als reptes emergents fruit de la globalització. En un moment de crisi econòmica com en el que avui ens trobem immersos, on se'ns demana visió de futur, empenedoria i generació de noves idees, l'estudiant és el que està cridat a dur tot això a terme en un futur immediat. Per això, la seva preparació és bàsica.

En aquest sentit, els estudis són decisius, però també ho és l'entorn sociocultural dels estudiants; entorn que pot determinar de manera crucial no tan sols la decisió del pas a la universitat, sinó la forma com s'hi passa, el nivell amb què l'alumne entrarà a la universitat, i per tant, les seves possibilitats d'èxit o fracàs en els estudis universitaris, les probabilitats d'abandonament, o la capacitat d'aprenentatge, entre d'altres. Si la influència d'aquest entorn és prou gran, llavors la societat ha de destinar prou recursos per tal d'incidir-hi de manera directa sense centrar-los exclusivament en l'educació i purament i exclusiva a les aules. És per aquest motiu que és molt important l'actitud de l'estudiant, la confiança en si mateix, la seva actitud cap als nous estudis, i les seves estratègies d'aprenentatge. És en aquesta línia que Etzkowitz (1997) parla de la triple hèlix, formada per la universitat, l'empresa i l'administració, i de com conflueixen les tres parts, i destaca el paper de la universitat com a creadora, transformadora i transmissora de coneixement. La universitat té un vincle directe amb la societat, que és on difon el coneixement i per a qui en forma els professionals i els emprenedors, i com a tal no pot romandre'n aïllada. Posteriorment Carayannis i Campbell (2009) l'amplien a la quàdruple hèlix i hi afegeixen la societat civil, situen el ciutadà al centre, i hi inclouen l'entorn, els aspectes culturals i comunicatius que l'envolten. I és que la societat civil està formada pels usuaris finals que creen i consumeixen el coneixement i la tecnologia, la base dels quals es determina en els centres d'educació bàsica i superior.

Els baixos nivells que darrerament assoleix el nostre país en els diferents registres avaluable, i culminats en l'informe PISA, ens parlen de la necessitat de fer alguna cosa per aconseguir un punt d'inflexió que ens permeti iniciar un camí cap a la millora dels resultats obtinguts pels nostres estudiants en els diferents nivells educatius. Justament el darrer informe PISA, publicat aquest mes de desembre de 2013, no és gaire encoratjador i ens situa a la banda mitja-baixa. D'ell se'n despren l'increment de la diferència en el rendiment educatiu dels nostres joves en funció de l'entorn socioeconòmic, un fet realment preocupant, així com també el baix percentatge de joves que se situen a les franges d'excel·lència (8% respecte al 17% de l'OCDE), i la constatació de les diferències de gènere en favor dels nois pel que fa a les habilitats matemàtiques, entre altres aspectes.

D'una altra banda, els desajustos existents al mercat laboral sobre els quals els agents socioeconòmics estan debatent els darrers temps cal fer-los extensius al món educatiu com a punt de partida d'aquest mercat laboral. La formació que reben els estudiants els ha de permetre adquirir unes competències que siguin un punt de partida respecte a les exigides pel lloc de feina on començaran a exercir la seva professió. D'aquest debat entre el món laboral i el món educatiu sobre que això no acabi essent així, se'n deriven conseqüències i valoracions diverses. I entre elles en destaca la que es pot fer sobre com repercuteixen aquests desajustos en la menor productivitat dels recent incorporats al mercat de treball. Arran d'això potser no sigui casual que el grup de treballadors amb una taxa d'atur més alta sigui la dels joves, i molt especialment els que tenen un nivell més baix de formació, segons es deriva de les dades de l'INE² per a l'any 2012.

És un debat que ja fa molt de temps que dura i sobre ell se n'ha parlat i investigat a bastament. De fet, estudis anteriors (Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación, 2004, García Aracil, Van der Velden, 2008; Marzo Navarro, Pedraja Iglesias, Rivera Torres, 2009), per citar-ne alguns, tant a nivell estatal com europeu, han posat de manifest que el nivell de competències adquirides pels estudiants està en general per sota del nivell exigint a la feina. I si el sector empresarial continua queixant-se de la mala formació dels nous treballadors que els arriba, resulta evident que hi ha alguna cosa que no s'ha analitzat o no s'ha acabat de fer prou bé i sobre la que cal incidir amb més rotunditat i precisió, ja sigui des d'una banda, des de l'altra, o més probablement des d'ambdues.

Ara bé, en el debat que hi ha sobre l'orientació de l'educació cap a la demanda de professionals que fa el mercat de treball, cal tenir visió de llarg termini. No es pot tractar d'una demanda qualsevol, sinó d'una basada en criteris de màxima exigència, forjats a partir d'un model socioeconòmic eficient, competitiu, i sobretot sostenible en el llarg termini. Per això cal promoure un canvi cultural centrat no només en l'alumnat, sinó en tots els agents que intervenen en el procés educatiu. Ara bé, l'alumnat ha de tenir una visió àmplia, proporcionada pels educadors i impulsada per l'Administració, en cooperació amb la família, la societat i el món laboral. D'aquesta manera també s'obliga aquest mercat de treball a millorar la capacitat d'explicitar la seva demanda, així com també a incrementar-ne l'exigència.

I és que l'educació és un pas clau no tan sols en la formació individual de les persones, sinó en el creixement formatiu global de la societat que integra un país. És un dels aspectes bàsics en què es fonamenta el seu desenvolupament i, per tant, un en el que més cal insistir si del que es tracta és d'intentar incidir-hi mínimament, tot i reflexionant-hi per aportar idees que contribueixin també a millorar la situació socioeconòmica. En aquest sentit, la necessitat d'una vinculació més gran i d'una relació més estreta entre el sistema educatiu i el productiu és un aspecte recurrent. Ara bé, en molts casos, després de tractar aquesta temàtica, se'n deriva no tan sols una certa manca de concreció, sinó també d'actuació.

Aquests canvis, les necessitats, les mancances i la forma d'adreçar-los és el que tractarem de recollir en el document que presentem tot seguit i que hem elaborat buscant l'excel·lència, tot i especificant alguns dels aspectes sobre els que considerem que caldria actuar de forma immediata, i indicant algunes de les possibles accions a dur a terme a fi d'encaixar-les.

²Datos EPA. Font. INE, 2012.

En darrer terme cal comentar que la formació és una inversió de la societat i cal veure-la així. Alhora, i justament per això, com a tota inversió, se li ha d'exigir també un retorn i una eficàcia clarament visibles i calculables. Tal i com passa amb altres inversions socials, en salut, infraestructures, recerca, etc. a nivell públic, però també a nivell privat, la inversió que es fa en la formació ha de proporcionar uns retorns (socials, culturals, etc.) en funció del nivell d'inversió feta. De manera que si aquests no existeixen, el primer que cal fer abans de continuar invertint és analitzar-ne a fons els punts dèbils, posar de manifest els colls d'ampolla i eliminar-los amb la finalitat que els retorns de la inversió puguin fluir i ser cada cop més importants. En cas contrari, la inversió en educació deixa de tenir funcionalitat i passa a ser una despesa poc productiva i per tant exempta de retorn social en forma de treballadors ben preparats en el futur.

Per analitzar tot això el document està organitzat en cinc capítols que segueixen als introductoris; el proper es refereix al model educatiu; a continuació es parla dels actors del sistema educatiu; el sisè està centrat en la universitat; el setè introdueix l'emprenedoria i la innovació; i el darrer, conclou. En cadascun d'ells es descriu breument la problemàtica, s'analitzen els principals aspectes on calen actuacions urgents i es fan propostes d'actuació, algunes de les quals reconeixem que són complexes de dur a terme, ja que representen un cert canvi de paradigma i de la forma de fer.

4 EL MODEL EDUCATIU

4.1 El model educatiu actual serveix per excel·lir?

4.1.1 Què ensenyar

*Per decidir què ensenyar cal primer plantejar-nos
quin és el ciutadà que volem per al futur.
I a partir d'aquí derivar-ne l'anàlisi posterior.
Cal pensar, saber i actuar.*

La finalitat primordial de l'ensenyament hauria de ser formar ciutadans savis i crítics, aconseguir el màxim èxit educatiu i ensenyar que la gent tingui capacitat crítica per enfrontar-se a la realitat. Per aquest motiu el sistema educatiu no tan sols ha d'ensenyar habilitats concretes, sinó que també ha de transmetre coneixements, ensenyar valors, recuperar la cultura de l'esforç i fomentar les qualitats personals dels alumnes, com la creativitat, la iniciativa, la responsabilitat, la capacitat d'enfrontar riscos, l'emprenedoria, l'autonomia personal, etc. amb una major atenció a l'individu, que impliqui un reforç de l'autoestima i l'autoconfiança. En conseqüència cal triar bé les actituds i cal també triar bé quines han de ser les competències per treballar i potenciar.

Ara bé, el fet que el currículum escolar estigui farcit de competències, bàsicament impulsades per les proves PISA, i per competències interdisciplinàries amb coneixement integrat, ha generat un fort terrabastall a les escoles, perquè ens enfrontem amb el problema que encara ensenyem amb un currículum disciplinar i resulta molt difícil avaluar un procediment sense contingut. A més, les competències anomenades transversals les hem anat deixant de banda per anar perfilant les especials. És a dir, hem anat incorporant perfils addicionals sense tenir massa en compte el nen o la nena com a persona i deixant de banda unes altres capacitats, com són les emocionals, que poden ser bàsiques, especialment durant els primers anys de l'escolarització. Per tant, cal definir bé quines són les competències bàsiques i quines són les que s'han de potenciar un cop els alumnes han assolit un bon nivell de destresa en les primeres, tenint present que en l'adquisició de competències podem pensar en tres fases diferenciades: la primera, que seria d'imitació del que s'ensenyava; una segona, de pràctica a classe amb la correcció del professor; i finalment, una de pràctica individual, ja que l'aprenentatge i l'actitud envers aquest és un element cabdal i acaba essent un exercici purament i exclusiva de responsabilitat individual. L'objectiu ha de ser infondre la capacitat per resoldre problemes en temps real, més que no pas la de reproduir una pràctica ja feta. És a dir, a l'alumne se l'ha de formar per saber, per pensar i sobretot per actuar i emprendre.

Això situa l'escola en una cruïlla on ha de prendre una decisió: no pot continuar ensenyant-ho tot perquè hi ha una inflació de continguts, i no hi ha temps per consolidar l'aprenentatge, i alhora ha de formar. És per això que un dels principals handicaps el trobem en aquelles competències que són essencials per al desenvolupament de la vida professional: la capacitat d'escriure bé, d'ordenar les pròpies idees, parlar en públic, defensar els projectes, tenir una visió racional dels temes o treballar en equip. En això en aquest país ens distingim per no fer-ho gaire bé, i depèn en bona mesura de com s'ensenyava des de la primària (Aránega, Doménech, 2001) fins a la universitat. D'entrada hi ha una excessiva focalització en el coneixement, i es descuiden les habilitats. De fet, el sistema està dissenyat especialment per transmetre coneixement i també per donar-lo, no pas perquè els alumnes intentin adquirir-lo i practicar-lo, per la qual cosa l'esforç per aconseguir coneixement difícilment existeix. Per altra banda, cal que es potenciï el treball en grup amb els alumnes, buscant retroalimentació mitjançant classes participatives i experimentals. Recordem que una part important de l'èxit de l'aprenentatge rau en la participació dels estudiants. D'aquesta manera és més fàcil integrar els coneixements i recordar-los. En aquesta línia l'aspecte essencial és la consolidació de l'aprenentatge de la parla, (l'oratoriana). Cal que dediquem temps al fet que la gent es pugui expressar, perquè està comprovat que com millor és l'expressió oral, millor ho són l'escrita i el raonament. Per això un dels aspectes fonamentals és la lectura. Ara bé, la implicació i l'interès per la lectura no només s'ha de fomentar a l'escola, sinó també, i de forma molt especial, a la llar. I encara més, la mateixa societat hauria de ser capaç de despertar aquest interès, i que l'alumne

acabi llegint per plaer. Per això cal una bona xarxa de biblioteques centrada en nens i joves, i l'escola ha de tenir temps per consolidar aquests aprenentatges bàsics, i tenir-ne al llarg dels diferents cursos. En aquest punt fem un incís relatiu a les noves tecnologies per referir-nos a estudis recents (Robinson, 2010; Bringué, Sádaba, 2009) que estan analitzant el fet que si bé l'ús moderat d'ordinadors repercuteix positivament en la lectura, un ús molt actiu tendeix a repercutir-hi negativament. Per tant cal estar alerta i fer-ne un ús correcte i moderat tant a l'escola, on el professor ha d'ensenyar com fer servir aquestes eines, com a l'àmbit familiar, on se n'ha de controlar el consum.

Aquí hi pot raure un dels motius del baix nivell en general del domini de les llengües estrangeres i en concret de l'anglès. Bona part de les metodologies d'aprenentatge escolar dels idiomes estrangers es basen en la gramàtica, però, en canvi, destinen molt poc temps a parlar, que és la forma com realment s'aprèn un idioma. En aquest sentit, fer algunes assignatures en anglès, impartides per professors amb un excel·lent domini de l'idioma, és una molt bona pràctica que en facilita l'aprenentatge.

D'altra banda els problemes també vénen per la banda administrativa. En concret, si ens fixem en què es demana als professors a les inspeccions, ens trobem que bàsicament és quant contingut s'ha ensenyat i fins a on s'ha arribat del programa. Dit d'una altra manera, els professors s'avaluen pel que han ensenyat i no pas per quant han après els alumnes. En aquest sentit quan a vegades es parla que el problema són els mestres, pot ser parcialment erroni, ja que molts mestres tenen vocació, un coneixement molt ampli del seu tema, i ho farien molt millor si el sistema no els pressionés per donar continguts i acabar el programa, sinó en què els alumnes aprenguin coses.

Una dada estadística altament significativa a la qual hem de fer esment és la desviació estàndard del rendiment dels alumnes. És evident que en una mateixa aula hi conviuen moltes vegades ritmes molt diferents d'aprenentatges, que tot i tenir certs avantatges també comporta alguns inconvenients. Per tal d'afrontar aquesta problemàtica, per una banda és necessària una atenció personalitzada cap als alumnes amb més dificultats d'aprenentatge, adaptant una part del currículum tot i orientant-lo a les seves habilitats; però per l'altra, no podem oblidar-nos dels alumnes més avançats (Torrego, 2011). Aquests també necessiten una monitorització i una adaptació especial del currículum a les seves capacitats, tot i modificant-lo i enriquint-lo amb continguts avançats a fi que puguin aprofundir els seus coneixements en funció de les seves capacitats, si el que volem és extreure el millor de tots i cadascun dels nostres estudiants per tal d'aconseguir un grau d'excel·lència en tots els nivells del sistema educatiu, i, posteriorment, del productiu.

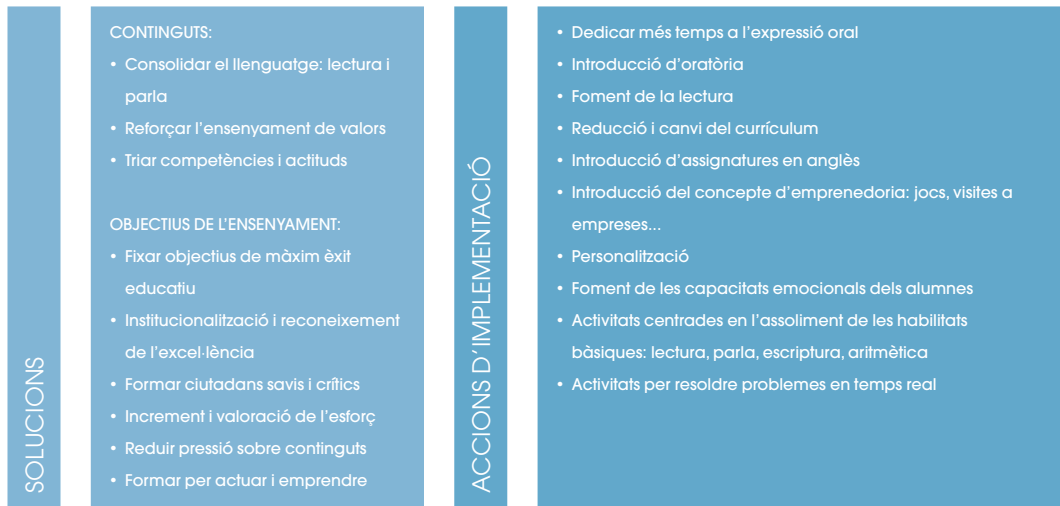
PROBLEMES DETECTATS

CONTINGUTS:

- Ensenyament focalitzat en excés en coneixements en lloc d'habilitats
- Manca de desenvolupament de les habilitats «bàsiques»; coneixement massa centrat en habilitats secundàries
- Currículums amb excessiu grau de detall i centrats en transmetre més que en practicar
- Dèficit del llenguatge
- Dèficit d'aprenentatge d'idiomes estrangers

OBJECTIUS DE L'ENSENYAMENT:

- Objectius de mínims
- Excessiva homogeneïtzació
- Manca de capacitat crítica i de relació
- Avaluació per continguts i no per allò après
- Centrat a acabar el temari
- No s'ensenya a actuar

En darrer terme cal fer referència a la formació al llarg de la vida professional i a la necessitat de reforçar-la, tant per als ocupats, com per als aturats. La idea d'una formació contínua és bàsica perquè en el mercat laboral del futur la feina anirà variant, cal estar preparat per adaptar-se als canvis immediats i fer-ho d'una manera ràpida.

4.1.2 Com ensenyar

Fer guanyar autoconfiança. La importància del referent.

Bona part de l'estructura educativa està pensada per transmetre coneixements, i no pas perquè els alumnes intentin adquirir-los i els practiquin a fi d'assolir-los, quan en realitat l'aprenentatge es construeix per un mateix a còpia d'anar-lo repetint, mentre que allò que no s'utilitza, s'oblida. Per imitació (Santrock, 2006) sabem que els nens petits aprenen molt. Per exemple, quin és el mètode més eficaç per ensenyar els oficis? El mestre actua i l'aprenent observa i mira. Després l'oficial fa que l'aprenent comenci a practicar i el va corregint. Primer hi ha imitació i després pràctica. S'ha d'acabar aprenent practicant. Si a més tenim la sort que es té davant el mestre o l'oficial, expert en la matèria, que va corregint, és perfecte. És, per tant, una combinació d'ambdues coses. Això no obstant, en darrera instància és una qüestió de responsabilitat personal.

La metodologia d'ensenyament emprada habitualment continua sent en bona mesura una metodologia tradicional, que ha esdevingut cada cop menys eficaç, sovint perquè no està enfocada cap a la millora dels resultats, és poc innovadora i està excessivament centrada en els continguts i poc en la participació, aspecte que ajuda a millorar l'adquisició dels coneixements, com l'orientació pràctica de l'aprenentatge i la introducció de tot tipus d'estímul per part del professor. Fer que l'alumne participi, que no sigui tan sols un simple receptor, sinó dialogar amb ell, que sigui una part activa del procés d'aprenentatge i no només la part passiva, hauria de ser un dels punts clau de les properes reformes.

Per altra banda, el model d'escola ja no funciona tal i com la teníem organitzada d'ençà de la revolució industrial, atès que el nostre sistema educatiu està muntat per ensenyar uns continguts a un seguit d'individus que els agrupem per edats cronològiques i a més els en-

senyem el mateix perquè tothom aprengui igual i doni la mateixa resposta, en el mateix temps i en el mateix sentit, reproduint així el que se'ls ha explicat. Això és a les antípodes de la idea basada en la reflexió que no hi ha dos cervells iguals i que, per tant, no tothom aprèn igual. És una fal·làcia pensar que ensenyarem a tothom igual i pensar que tothom ens donarà la mateixa resposta. En això hem estat i som força ineficaços perquè la gent no segueix un model efectiu. Plató ja ho deia: «*si vols ensenyar una cosa a un nen, fes que jugui; el joc és acció*». Sense anar tan enrere, és important que ens fixem en el que ens diu la neurociència sobre l'aprenentatge i com obrir la ment per entendre els beneficis de fer un esforç per personalitzar l'ensenyament (Ortiz, 2009), acomodar el ritme i els processos a cada individu, i fer-ho compatible amb la funció socialitzadora de l'escola. Sabem que les primeres edats són molts importants, però també sabem que el cervell té una plasticitat molt gran i que som capaços d'aprendre gairebé fins que morim. Quan es parla de recerca sobre com funciona el cervell a diferents edats és absolutament diferenciador respecte al que teníem fa 20 anys. Aquesta recerca és poc coneguda i hi ha reticència a avançar en aquesta línia. Potser perquè ens costa interioritzar els canvis. En qualsevol cas, és necessari tenir-ho en compte i avançar en aquest sentit.

D'aquí la importància de centrar-nos en la possibilitat d'introduir un cert grau de variabilitat en el sistema. El primer aspecte podria ser deixar d'agrupar per edats cronològiques i fer-ho per capacitats. En aquest sentit es podria pensar en la possibilitat d'individualitzar l'ensenyament, amb aproximadament un 50% d'assignatures obligatòries i la resta en funció de cadascú. D'aquesta manera podria ser més fàcil fomentar capacitats integrals dels alumnes, capacitats com la iniciativa, l'emprenedoria, la creativitat, l'autonomia o la responsabilitat i la capacitat d'esforç. Si avancem en això, obrint l'educació a la personalització, agrupant per projectes, motivacions, treballs, etc. agrupaments³ que es poden fer de forma circumstancial, alhora ens deslliurarem dels entrebancs que juguen a nivell ideològic i que ens han fet un sistema molt rígid i molt sotmès a la ideologia. I aquí és on tenen un paper clau les tecnologies, que ajuden a fer possible la personalització i poden crear un entorn estimulants i agradable.

Una altra variable important, i que les dades⁴ constaten, és el fet que molts alumnes no se senten implicats per assolir una fita, ja sigui per manca de motivació, o per dificultats de seguiment. L'índex d'abandonament entre els 18 i els 24 anys és molt elevat. No obstant això, aquesta desafecció no tan sols la trobem en l'ensenyament postobligatori, sinó també a tota la resta; pensem que hi ha un 25-27% d'estudiants que no es gradua en l'educació secundària obligatòria.⁵ Per tant, aquest és un punt important on incidir. La clau és que l'alumne vulgui romandre en el sistema i no es pot forçar-lo a ser-hi, ja que la disciplina no s'aconseguirà imposant-la, sinó motivant. No obstant allò dit, l'expectativa del docent sobre si els alumnes tenen capacitat d'aprenentatge o no és una variable molt influent. Si el professor creu que tots els seus alumnes poden aprendre i són intel·ligents, els resultats milloraran. Quan se'ls dona l'oportunitat de personalitzar i de fer més, molts dels estudiants responen. I és que la percepció de l'autocapacitat no la decideix clarament la persona, sinó que la podem condicionar. Llavors hem de reflexionar sobre com anem aconseguint que aquests alumnes reforcin allò que poden fer i guanyin autoconfiança. Sense oblidar que la manca d'estímul també caldria analitzar-la de forma bidireccional: no només per part de l'alumne, sinó també per part del professor. És a dir, una cosa és ensenyar o

³De fet, a força instituts d'arreu els grups es fan per nivells, malgrat les lleis (Síndic de Greuges, 2008).

⁴Eurydice, 2012 (<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>). Data Source: Eurostat.

⁵INE, 2012.

pretendre ensenyar, i una altra, un xic diferent, aprendre. L'alumne aprèn el que pot o el que se sent motivat per aprendre, i a vegades s'aprenen coses, i val la pena aprendre-les, que no tenen res a veure amb el currículum formalment marcat.

Això també lliga amb la resiliència d'aquells alumnes les característiques socioeconòmiques i familiars dels quals indiquen que fracassaran i que solen acabar passant de curs sense haver adquirit un nivell acceptable de coneixements. Tots ells en algun moment haurien de tenir un referent (mestre, company, etc.) que els motivi i els digui que creu en ell, i incrementar-los així la seva seguretat i la confiança. La figura del referent és clau i imprescindible; així s'ha demostrat des dels temps antics, i molts ho reconeixem amb agraïment.

Per últim un incís respecte a la tecnologia i la seva possible sobrevaloració. Es tracta d'una eina que hem de posar a la nostra disposició per tal d'ensenyar els continguts d'una forma més propera, però sense que sigui una finalitat en si mateixa. Cal tenir-la en compte com un aspecte clau que pot fer un servei important, per exemple en la personalització.⁶ Ara bé, una queixa generalitzada és que la introducció de les TIC a l'aula, malgrat ser eines imprescindibles, s'ha fet amb un nivell de planificació escàs. Això implica que no comportarà una millora del rendiment dels alumnes tret que la combinem amb criteris pedagògics, didàctics, canvis de contingut, de metodologia de treball i evidentment amb un canvi en la formació del professorat. El fet de poder ser a classe i estar connectat, i poder ensenyar alguns exemples als alumnes, és magnífic. Ara bé, és preocupant la part negativa que implica des del punt de vista de l'alumne, perquè tota la tasca d'aprenentatge, que en bona mesura abans era la recerca de fonts i material s'ha perdut ja que ja hi ha els *buscadors*, i amb ells el concepte d'immediatesa s'ha introduït arreu. Això comporta que cada cop costi més iniciar un procés reflexiu, on el que es valori sigui el pensament, per sobre de la rapidesa. Al final, és com tot, si no s'ho treballen, no en podran treure partit. Per tant el que hem de fer és que l'alumnat torni a ser actiu. En aquest sentit el disseny de l'avaluació és molt important; per una banda, els exàmens han d'avaluar una part de record, però també és bàsic que avaluin l'aplicació del pensament a noves situacions; per l'altra, les estratègies d'aprenentatge podrien estar dissenyades en part en funció del rendiment. Caldria que poguéssim mesurar el nivell d'assoliment dels reptes proposats per tal de redissenyar els canvis cara al proper curs en funció de les mancances i els èxits presents. Així, per exemple els deures es poden interpretar com a eina per controlar la implicació de l'alumnat, i han de ser avaluats i retornats amb interacció; poden constituir un reforç i assentament de tot allò que s'ha fet a classe per als alumnes amb baix rendiment; mentre que als alumnes amb alt rendiment, i a fi d'evitar-ne l'estancament i l'avorriment, poden fer tasques més complexes i motivadores, que els desvetllin la capacitat innovadora, de reflexió i d'argumentació.

PROBLEMES DETECTATS

EINES:

- Tecnologia *per se*. Introducció de les TIC amb escassa planificació
- Anàlisi sota paràmetres personals viscuts
- Són escasses per mesurar el nivell d'assoliment i actuar en conseqüència

FRACÀS I ABANDONAMENT ESCOLAR:

- Desafecció. Manca de motivació, estímuls (alumnes i professors)
- Dificultats de seguiment
- Poca implicació i activitat de l'alumne
- Problemes de disciplina

⁶ Khan Academy (www.kahnacademy.org).

SOLUCIONS	<p>EINES:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tecnologia com a eina no buida de contingut • Repensar el canvi de paràmetres constant • Reforç de l'exigència • Avaluar l'adquisició d'habilitats i coneixements resultants del procés d'aprenentatge 	ACCIONS D'IMPLEMENTACIÓ	<ul style="list-style-type: none"> • No abusar de la tecnologia • Foment de l'autoritat del professor: en part donada pels seus coneixements • Creació d'un entorn estimulant i agradable • Imposar disciplina motivant • Currículums diferenciat
SOLUCIONS	<p>FRACÀS I ABANDONAMENT ESCOLAR:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Actitud del professor: creure en l'alumne • Motivació de l'alumne i actituds • Condicionar l'auto capacitat • Tenir en compte el noi/la noia com a persona • Reforç important a primària • Augmentar la implicació dels estudiants • Fomentar la participació dels estudiants • Fases: imitació, pràctica conjunta, pràctica autònoma 	ACCIONS D'IMPLEMENTACIÓ	<ul style="list-style-type: none"> • Fomentar expectatives positives entre els alumnes (les expectatives faciliten l'esforç i les ganes per continuar estudiant) • Acomodació de ritme i de procés. Paper de la neurociència • Orientació personal, acadèmica i professional a primària i secundària, i especialment a partir de l'ESO • Atenció personalitzada a nens més endarrerits i a nens que tenen més aptituds • Increment dels treballs en grup • Segmentació/agrupacions homogènies per projectes/ motivacions, interessos, capacitats... més que per edat • Individualització de l'ensenyament (50% bàsiques)

4.2 Formació professional

Aconseguir prestigiar-la. Assolir nivells de participació i demanda en línia amb la UE

En aquests moments, si la sortida a la crisi ha de venir de la indústria i del valor afegit, és indispensable que la formació professional formi quadres intermedis amb un major coneixement pràctic que no pas els graduats. Un dels problemes actuals en iniciar la formació professional és la manca de correspondència entre la demanda de professionals que fa el mercat de treball i la demanda que els alumnes fan de determinats tipus de formació. Per exemple, ens trobem amb un excés de demanda al sector serveis, mentre que hi ha clares mancances al sector industrial, fet que posa de manifest un important dèficit d'orientació que s'hauria d'haver fet en etapes inicials de la formació dels estudiants.

És precisament per aquest motiu que cal destinar molts esforços a detectar precoçment en els joves les seves destreses i habilitats per tal de facilitar-los l'orientació més adequada dels seus estudis posteriors. Per això és important que els centres de secundària disposin d'un bon servei d'orientació acadèmica adaptada a la persona, seguint el que fa molts anys es fa al centre d'Europa, que permeti orientar els alumnes des del començament de l'ESO i fins i tot reorientar el currículum i la planificació dels programes en funció de l'itine-

rari posterior a seguir. En aquest sentit hi ha sistemes que diferencien molt prematurament, com el cas alemany, amb resultats bons, i n'hi ha que no ho fan i també tenen bons rànquings. En qualsevol cas, segons la nostra opinió, és imprescindible una discriminació primerenca de les vocacions teorico-científiques i pràctiques per orientar els alumnes i incorporar elements enfocats cap a la inserció laboral primerenca d'aquells que s'estimin més optar per aquesta via. Una possible proposta seria que a tercer d'ESO hi hagi una orientació i que a quart d'ESO comenci la formació professional i el batxillerat amb un sistema curricular diferent. Es pot començar la formació professional als 15 anys amb la presència de matèries transversals perquè quan acabin el grau mitjà tinguin el grau i l'ESO, i així ens estalviem el curs pont per accedir al grau superior. Això podria ser una opció que permetés obrir les expectatives dels alumnes.

Per altra banda també és cert que d'un temps ençà la formació professional ha perdut prestigi dins de la societat; incrementar-lo és una de les tasques on destinar-hi més esforços, ja sigui mitjançant xerrades a les escoles, visites a les empreses, o propaganda als diferents mitjans i xarxes, entre altres iniciatives. Pensem que el pes dels titulats en formació professional a països com per exemple Alemanya o Suïssa supera el 50% i a Dinamarca i Anglaterra, s'hi acosten (Tarríño y Lloret, 2011). En conseqüència pel que fa a l'escola, els esforços s'han de centrar a revaloritzar-la cara als alumnes, explicar bé què són els oficis i incrementar l'aprenentatge dual alternant classes teòriques amb pràctiques a empreses per tal de donar la millor formació a l'alumne per incorporar-se al mercat de treball i millorar els seus coneixements i la seva productivitat. Ser capaços de potenciar la connexió i l'encaix entre la formació professional i l'empresa és imprescindible; ara bé, abans cal analitzar diversos aspectes. En primer lloc, si el sistema formatiu crea o dona formació per als llocs de treball que la societat necessita. En segon lloc, plantejar-se quin marge de participació ha de tenir el món laboral en la formació professional. En tercer lloc, quina (i de quina qualitat) hauria de ser la demanda del mercat de treball, quina és realment, i els motius pels qual és així. Aquest porta una dinàmica diferent al de l'Administració, és cert, però també ho és que sembla que hi ha problemes en la demanda de professionals (vegeu l'apartat 7). Potser el que fa falta és un cert nivell de desvinculació de la formació professional del sistema, per fer-la més dinàmica. No obstant això, el canvi més gran ha de ser, sens dubte, el de la mentalitat, tant entre els estudiants com entre la societat i el teixit empresarial. Amb això volem dir que la formació professional hauria de ser un ens amb una mica més de vida pròpia i sobretot amb molta més presència i valoració entre la societat. En quart lloc, decidir qui ha d'establir les polítiques de la formació professional. Hauria de ser una decisió on tant el món laboral com l'Administració participessin. En aquest sentit, els continguts potser fóra interessant que s'acordessin via sectorial (caldría modificar la governança perquè el món laboral col·laborés en l'oferta acadèmica), mentre que la gestió quedaria en mans dels centres. Parlar d'això amb l'Administració és complex, perquè pot implicar haver-se de desprendre d'una part, encara que minsa, del control del sistema educatiu. Per altra banda, també és important tenir el catàleg nacional de formació professional permanentment actualitzat i obrir la possibilitat que la gent pugui fer itineraris diversos que en un futur complementin la formació reglada (certificats professionals).

Un altre aspecte important és el fet que cal que les empreses siguin capaces de detectar més ràpidament les mancances formatives dels seus treballadors i en funció d'això revisar els criteris per reformar la planificació dels estudis i aconseguir una major flexibilitat per adaptar-se a les necessitats socioeconòmiques. Cal tenir identificades, explicitades i recollides a bastament aquestes necessitats per tal que els centres les coneguin, i puguin planificar coordinadament la formació. El que passa ara és que es detecten problemes de

coordinació entre l'oferta i la demanda de formació, com també dificultats importants a l'hora d'actuar amb celeritat davant d'una necessitat formativa d'introduir especialitats de nova creació, amb el subsegüent reciclatge del professorat. La presència d'aquestes i altres rigideses poden estar introduint un cert fre en la formació i preparació dels nous professionals per als sectors productius amb necessitats per cobrir. Altres frens vindrien també marcats per aspectes molt més concrets com són la presència d'algunes deficiències en la formació en noves tecnologies i la mancança en l'adquisició d'un idioma estranger, bàsicament l'anglès. És especialment important destacar el paper prioritari que cal donar a l'aprenentatge de l'anglès. I en aquest cas els professors han d'ensenyar uns coneixements que abastin no només els conceptes bàsics, sinó molt especialment aquells conceptes tècnics relacionats amb la disciplina que l'alumne estigui aprenent en els seus estudis professionals. Un darrer apunt per comentar respecte al professorat seria que a part de tenir un molt bon nivell de competències i coneixement de l'ofici o pràctica professional, els cal també un elevat potencial didàctic per transmetre amb garanties la professió als alumnes. El nivell es podria garantir amb el fet que periòdicament puguin fer estades en empreses per reciclar-se. Aquesta seria una possibilitat que caldria preveure per estar al dia de les novetats, tant pel que fa als processos com a les eines, els materials o les activitats.

Per últim, si fem una passada ràpida per les xifres, segons el III Informe sobre empleabilitat i formació professional elaborat per Adecco (2012), l'empleabilitat dels titulats en formació professional supera el 20%. Malgrat la difícil situació que travessa el mercat laboral espanyol, continua més o menys estable els darrers anys. Val a dir que Catalunya lidera el nombre d'ofertes de treball dirigides a titulats de formació professional amb un 19%. Per altra banda, segons les dades del Ministeri d'Educació,⁷ el 32% dels estudiants opten per cursar formació professional, una dada que roman molt allunyada de la mitjana europea, que se situa al voltant del 58%.⁸ Això ens hauria de donar una idea de la constitució del teixit productiu i de com s'han d'enfocar les polítiques d'ara en endavant.

PROBLEMES DETECTATS

CONTINGUTS:

- Excés curricular
- Poca col·laboració amb l'empresa
- Respostes lentes a les demandes

ALUMNES:

- Escassa atenció individualitzada dels joves; massa teòrica i diferenciada segons els centres
- Orientació excessivament acadèmica i coneixement poc integrat
- Manca d'alumnes en determinades ocupacions
- No finalització dels estudis per una elevada demanda en determinats sectors

PROFESSORAT:

- Manca de formació específica en l'orientació per a tutors/es
- Manca de formació genèrica

EMPRESA

- Desajustos amb les necessitats empresarials (presència d'una dinàmica diferent que cal tenir en compte)
- Detecció lenta i poc sistemàtica de les necessitats de formació dels treballadors
- Díficil canalització de propostes cap a l'administració
- El sistema no permet donar respostes ràpides a necessitats puntuals
- Problemes per a treballadors amb oficis concrets (torner, soldador,...)
- Elevada burocràcia que comporta signar un conveni de pràctiques
- Dificultats per contactar amb els empresaris

⁷Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, 2012.

⁸Eurostat, 2012.

SOLUCIONS

CONTINGUTS:

- Increment de la participació empresarial
- Necessitat de major independència respecte de la resta del sistema educatiu
- Reformulació curricular

ALUMNES:

- Orientació personal, acadèmica i professional des del principi, i especialment a partir de l'ESO

PROFESSORAT:

- Augmentar el nivell i la capacitat pedagògica
- Acreditar un mínim de pràctica professional, a més dels requisits acadèmics
- Reforçar-ne el valor cara als alumnes

EMPRESA:

- Millora de la comunicació amb l'administració
- Explicitació de les demandes

ACCIONS D'IMPLEMENTACIÓ

- Modificar la governança perquè el teixit empresarial participi en l'oferta acadèmica (a nivell sectorial)
- Gestió: en mans dels centres de formació professional
- Sistema d'alternança anant cap al dual. Incrementar l'aprenentatge dual mitjançant classes teòriques i tallers amb professionals
- Xerrades a les escoles, visites a empreses
- Col·laboracions i pràctiques a empreses
- Accions de difusió als diferents mitjans i xarxes
- Formació continuada
- Estadets periòdiques de reciclatge a les empreses
- Increment dels convenis de pràctiques amb empreses
- Major implicació del teixit empresarial

5 ELS ACTORS DEL SISTEMA EDUCATIU

5.1 Professorat

5.1.1 Professorat de primària i secundària

Prestigiar la professió. Motivació i excel·lència.

Els darrers temps els professors estan envaïts per un cert pessimisme i desorientació tant davant de les dificultats amb què es troben per exercir la seva professió com de les crítiques constants a què són sotmesos i que han reduït el seu prestigi a nivell social.

Què hem de fer per redreçar-ho? El cert és que no hi ha ningú que vulgui estar en una unitat desprestigiada. La tasca no és fàcil, però és imprescindible si volem que el nostre sistema educatiu guanyi en nivell i en resultats. Intentar que la societat de cop i volta vegi que els professors són un gremi amb prestigi és impossible. L'única manera és començar al revés: atraure i seleccionar la gent que donarà prestigi a la professió i posar els millors en aquella feina. No es tracta d'una tasca fàcil, perquè costa trobar gent excel·lent que vulgui treballar en una professió amb un cert desprestigi social, però aquí és on entra en joc l'esforç de tothom per crear els incentius necessaris per aconseguir atreure'ls i iniciar així un cercle virtuós que poc a poc s'ha d'anar eixamplant. Paral·lelament caldrà anar fent canvis i ajustos de manera que a mesura que passen els anys es pugui acabar canviant la resta del sistema que no funciona. I és que per canviar el model hem d'entendre que podem fer canvis en la formació inicial, però tenint present que d'aquí a què això tingui una massa crítica dins del sistema educatiu passaran anys, i, per tant, cal que insistim en la mateixa direcció, fent els canvis necessaris i sobretot prescindint d'aspectes aliens als educatius.

Els professors són un dels factors clau en l'educació. La seva funció hauria d'anar en paral·lel al reconeixement i el prestigi que haurien de tenir dins de la societat. En aquest sentit és bàsica la selecció d'entrada a aquesta professió. L'accés s'hauria de fer de manera que només els millors i els més aptes i motivats poguessin accedir a un lloc de professor. Hi ha tot un seguit de competències bàsiques per a tot aquell que vulgui ser mestre que cal avaluar abans d'entrar. I tampoc no cal oblidar l'aspecte vocacional, important en aquesta professió. Per tant hem de fer-ho diferent a com ho venim fent fins ara, basant-nos simplement i exclusiva en la selectivitat. Hi ha qui és de l'opinió que la selectivitat no val per a res a l'hora seleccionar el mestre i que, en conseqüència, o canviem la base amb valentia o no farem res, malgrat calgui vèncer moltes pors o afrontar certs nivells de proteccionisme i hàbits establerts. Perquè tot l'esforç que podem posar una vegada el mestre ja és dins de l'escola pot ser bona part en va si hi ha unes competències bàsiques que no han estat assolides amb un grau excel·lent per part de tot aquell que vulgui ser mestre; competències que cal avaluar abans d'entrar. I en aquest sentit, una major exigència en les notes de tall d'entrada als estudis de Ciències de l'Educació és un factor important, però no pas l'únic. Aquí podem parlar també d'un major nivell dels mateixos estudis inicials i aprofundir així en una formació d'excel·lència, així com de la presència d'una formació continuada permanent perquè el professor conegui, adopti i apliqui noves metodologies, altres recursos per gestionar l'aula, nous sistemes d'avaluació, noves o diferents tecnologies que facilitin l'aprenentatge dels alumnes, etc. D'aquesta manera les habilitats docents es van potenciant i perfeccionant al llarg de tota la carrera docent sense excepció. Addicionalment és necessari un nivell elevat de formació pedagògica, a afegir a la formació cultural, general i específica, fet que li conferirà al professor una autoritat moral superior.

Tampoc no podem obviar que els professors han de ser conscients que els alumnes del present aprenen d'una altra manera a com ho feien en el passat i, per tant, necessiten adaptar-se sense oblidar, ni l'objectiu bàsic, promoure el desig de saber, i fer-los desenvolupar les competències bàsiques; ni tampoc el desenvolupament emocional i afectiu. La informació és a l'abast de tots a qualsevol lloc i en qualsevol moment, per tant, la figura del professor ha de canviar i passar de transmetre un coneixement concret, amb un currículum tancat i predissenyat, a seleccionar la informació i organitzar-la per tal que l'alumne l'assi-

mili de forma genèrica i global. Cal també que compreguin les necessitats dels nens i n'incrementin la motivació i la seguretat mitjançant la creació d'un entorn escolar estimulant i agradable, així com amb una atenció personalitzada, tant a nens amb dificultats de seguiment, com a nens que tenen més aptituds, per tal de desenvolupar-les i fomentar-les.

A part del baix nivell d'entrada, en aquest col·lectiu trobem altres problemes molt diversos. En primer lloc, si ens centrem en el model de formació, ens trobem d'entrada que tenim dos models disjunts: un que va adreçat a magisteri, i un altre on es forma els professors de secundària. Això són dos models força diferents de fer docència i els nostres alumnes ho noten. A més, a la formació inicial ens trobem amb el fet que durant en els darrers anys molta gent ha vist en el magisteri una carrera fàcil on no s'exigeix gaire. I això representa un problema per a l'autoestima de l'estudiant. Aquí també hi ha una altra responsabilitat: la consideració social sobre els mestres ha anat baixant any rere any.

Pel que fa a la formació pedagògica que tenien els professors de secundària, aquesta ha estat baixa, si parlem en termes generals. Fins ara havien de superar el CAP, un certificat que tothom aprovava. Ara bé, les competències didàctiques i pedagògiques que acabaven adquirint eren molt escasses, com també l'avaluació dels aprenentatges. Amb el màster això es resol en part, tot i que continua sent molt millorable. És evident que els cal més i millor formació pedagògica, així com coneixements d'innovació didàctica, especialment pel que fa a recursos referits a les estratègies d'avaluació i de gestió de l'aula. En aquest sentit potser seria interessant introduir-hi uns elements de pràctiques (semblants al MIR), on els futurs professors anessin adquirint el bagatge que posteriorment se'ls exigirà. Recordem que entre les seves tasques, més que la de les classes magistrals, han de figurar molt especialment fomentar expectatives positives entre els alumnes (ja s'ha comentat que les expectatives faciliten l'esforç i les ganes per continuar estudiant), l'orientació personal, acadèmica i professional, especialment a partir de l'ESO, el reforç de la iniciativa de l'alumne o la capacitat de treball en equip. Per això cal que els professors duguin a terme un treball conjunt corporatiu i col·laboratiu aportant les seves experiències i, especialment els més grans, ensenyant-les i compartint-les amb els professors més joves. En aquest sentit és important establir un sistema de tutorització del professorat novell o de nova incorporació, com de tots aquells que ho creguin convenient per conèixer i adaptar-se a les novetats metodològiques i didàctiques que es vagin desenvolupant, i així adquirir i millorar determinades capacitats específiques necessàries per al millor funcionament de les classes. Aquesta tutorització l'haurien de dur a terme els professors més experimentats i més proactius, amb sessions de millora tant individuals com col·lectives.

Per altra banda, és indiscutible que s'han de recuperar i fomentar habilitats. En general els professors han d'estar familiaritzats amb les diferents metodologies, i fer recerca educativa o adaptar-la per millorar les seves classes (si el professor de secundària volem que faci les classes en anglès, primer ha de tenir un nivell força elevat d'aquesta llengua). Per tant, cal continuar fent esforços per adaptar el currículum integrant totes les mancances que hi ha dins del sistema. Tot i així, l'element cabdal és l'actitud que després cal tenir per anar formant-se gradualment i anar progressant en la feina. En aquesta línia, cal referir-nos al fet que a l'alumnat que estudia per ser docent els ensenyen docents, alguns dels quals sense gaire experiència en el sistema educatiu, atès que s'han cenyit a la vida universitària. I això és un dels altres problemes greus del sistema que cal solucionar.

Enllaçant amb els continguts, tenim un altre problema entre el professorat, ja que està obligat a centrar-se en el que ensenya, més que no pas en els resultats de l'aprenentatge, el

que dèiem en aquest apartat de «fins a on has arribat del programa», que és pel que se'ls avalua. I justament aquest és un greu problema. Ara bé, canviar la manera d'ensenyar també és difícil, i en bona mesura ho és perquè no tenen incentius, sinó més aviat tot un seguit d'impediments a l'hora d'experimentar i provar coses diferents. Per exemple, si una colla de mestres d'un centre tenen un grup d'alumnes amb els quals volen fer alguna cosa diferent, quin poder tenen? Si es vol tendir cap a una atenció individualitzada perquè es creu que és la millor manera de funcionar en un centre concret, com es pot fer? En primer lloc, per tal de dur això a terme, cal un elevat grau d'autonomia quan ara mateix és més aviat escassa pel que es necessitaria. A tall d'exemple, a l'hora de canviar i d'experimentar, la manera de fer-ho hauria de ser no tant generalitzar els canvis, sinó començar a implementar-los amb un grup reduït d'escoles, unes 20 o 30, crear un equip de gent focalitzat en un projecte bo, tal i com ja s'està fent a l'actualitat amb algunes experiències pilot, sense fer gaire soroll, i proporcionar-los els recursos necessaris perquè el puguin dur a terme amb èxit. Un cop endegat el programa i assolits uns certs objectius, cal fer-ho públic, donant-lo a conèixer, bo i explicant-ne el funcionament i destacant-ne les bondats. L'objectiu final ha de ser evidentment anar-lo ampliant amb el temps. Incrementar aquests projectes pilot que ja s'estan aplicant a l'actualitat és també una tasca important i imprescindible.

Això no obstant, al contrari del que necessitaria, el professor de vegades més aviat es troba amb tot un seguit d'impediments per experimentar, provar coses, agrupar, seleccionar, proporcionar atenció individualitzada i gestionar l'aula amb ritmes diferents. Per tant un dels aspectes essencials seria quins incentius hem de donar als professors per fer les coses diferents a com les fan. Aquests incentius (altrament el reconeixement) són essencials perquè desenvolupin la seva tasca de la millor manera possible i han de venir d'alguna forma, bé valorant la implicació en determinades tasques amb resultats d'èxit, bé les aportacions innovadores o l'esforç, la capacitat d'iniciativa, la proactivitat i la continuïtat d'uns resultats positius. Ara bé, tot això cal mesurar-ho a partir d'indicadors consensuats, valorar-ho, compensar-ho i reconèixer-ho alhora que es potencia. Concretant, podem pensar en diferents tipus d'incentius, tant econòmics, com de reconeixement personal, o de tipus més pràctic, via reducció de la jornada laboral o del nombre d'alumnes per classe. En qualsevol cas, el model d'incentius socials i/o econòmics és una de les qüestions essencials en què cal aprofundir per tal que els professors puguin fer les coses diferents a com les fan ara. Sense oblidar una altra de les mancances a la que cal que també dirigim part dels esforços, com és la que fa referència a l'escassetat de recursos humans destinats a l'atenció individualitzada, tant per a nivells endarrerits com per a nivells més avançats.

En aquesta línia, un altre aspecte per destacar és que la gent que entra dins de la funció pública té força més valorat com a mèrit els anys d'antiguitat, que no pas el que ha fet. Això clarament desincentiva. I el cert és que el fet d'assolir una plaça pública hauria de voler dir que t'han triat perquè ets el millor per exercir-la. En aquest sentit cal reforçar l'ètica professional i aconseguir que els mestres estiguin implicats en el procés educatiu en un grau màxim i que eliminin les possibles pressions conservadores que puguin venir per part dels mateixos companys. Perquè és en part com a conseqüència d'alguns capteniments poc òptims que la professió no té prestigi. I aquí ens hem d'adreçar amb totes les forces.

Ara bé, si hi ha aspectes en què cal incidir de forma directa i canviar-los profundament, també n'hi ha d'altres que funcionen. En aquest cas el que cal fer és potenciar-los, fer-ne difusió i intentar estendre'ls a la resta de la comunitat educativa.

PROBLEMES DETECTATS	<p>SELECCIÓ, FORMACIÓ I RECICLATGE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Baix nivell d'exigència • Baixa nota de tall • Anys d'antiguitat com a únic mèrit • Manca de capacitats/formació del professorat • Envel·liment del professorat • Professorat de magisteri sense experiència educativa 	<p>MOTIVACIÓ I FUNCIONS:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Anquilosament: dificultats per a la implementació de novetats, activitats,... • Dificultats excessives per canviar programes • Pressió dels companys per no canviar • Reduïda consideració social. Crítica generalitzada a la professió • Refús a l'aprenentatge de certs alumnes (refús a l'autoritat) 	
SOLUCIONS	<p>SELECCIÓ, FORMACIÓ I RECICLATGE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Accés i avaluació diferent del funcionari • Atreure i seleccionar els millors de cada àrea • Valoració en funció de capacitats i habilitats • Millora de la formació general i pedagògica • Introducció i millora de la formació continuada • Habilitats, vocació docent, formació inicial • Increment del nivell d'exigència i d'implicació • Selecció de les persones més aptes i motivades 	ACCIONS D'IMPLEMENTACIÓ	<ul style="list-style-type: none"> • Incrementar la nota tall • Avaluació prèvia de competències bàsiques, centrant -se en l'escriptura i l'expressió oral • Màster amb nivell d'exigència superior • Formació integral i continuada obligatòria. Cal estar al dia en temes d'innovació educativa, noves tecnologies, mètodes avaluatius... • Participació activa en projectes educatius • Tutorització per part del professorat sènior del professorat novell o de nova incorporació
SOLUCIONS	<p>MOTIVACIÓ I FUNCIONS:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Incentius per fer coses diferents • Incentius al professorat i a l'escola en funció dels resultats dels alumnes (avaluació externa) • Treball en equip corporatiu i col·laboratiu • Elevat grau de proactivitat. Incrementar la implicació en el procés educatiu • Reforçar l'ètica professional • Millorar el reconeixement i la valoració 	ACCIONS D'IMPLEMENTACIÓ	<ul style="list-style-type: none"> • Incentius valorant implicació, aportacions, esforç, resultats... • Poden ser econòmics, de reconeixement, reducció de jornada... • Part dels mèrits, triennis... vinculats en funció d'activitats, premis, concursos, participacions diverses en projectes nacionals i/o internacionals. • Els incentius poden ser amb una reducció del rati alumnes-aula en funció d'aquestes participacions • Accions públiques i de difusió (mitjans, etc...)

5.1.2 Professorat universitari

Incentius materials i intel·lectuals

A la universitat hi ha un sistema que ha anat esgarrapant territori combinant una tendència a l'homogeneïtzació: que tothom faci de tot. Resulta difícil pensar que potser els professors universitaris també es podrien especialitzar: uns en la docència, altres en la investigació, i uns altres en la gestió, en funció d'allò en què cadascú és millor. Si no repartim el temps i l'activitat en funció de les millors capacitats de cadascú, sinó que ho fem entre els tres aspectes: gestió, recerca i docència, pot no tractar-se de l'opció més eficient. L'homogeneïtzació pot dur més a la frustració que no pas a l'excel·lència. I el que a tots ens convé

en aquests moments és treure el millor de cadascú en funció de les seves capacitats i no pas imposant obligacions. En aquest sentit hem de trobar incentius i imaginar-nos carreres docents diferents. Si un és un gran investigador, donem-li l'oportunitat, però que no hi surti perdent l'alumnat. És una qüestió d'equilibri.

Si ens centrem en la docència, val a dir que el reconeixement docent és força reduït. A més, tenim el problema del baix nivell en determinades competències per part d'alguns professors. El que falla aquí és, en part, el procés d'accés, atès que el procés posterior de transmissió de coneixement és bàsic. El docent té l'obligació de ser innovador en l'ensenyament, sense oblidar que ha de ser capaç de transmetre coneixements de base que permetin desenvolupar la capacitat per pensar, discernir i afrontar la realitat canviant de l'entorn, actuant. Per això la formació inicial del professorat universitari, tant teòrica com pedagògica, és molt important, i s'ha de fer amb un seguiment per part d'experts i amb la supervisió dels catedràtics. Aquí és important destacar el paper important que hauria de tenir la figura del catedràtic. En una universitat estable i normalitzada, el catedràtic hauria de tenir un paper docent molt més important que el que nosaltres percebem. Hauria de ser la persona que assessora, ja que té un coneixement ampli de la disciplina i, per tant, l'elaboració de la docència (programes i mètodes) caldria que fos essencialment responsabilitat seva, atès que és qui té el temps, l'experiència i la visió per fer-ho. Entre aquestes tasques hauria de figurar, com dèiem, la de supervisió dels professors novells en la impartició de les classes per tal d'assessorar-los i així polir els aspectes més fluïxos a la vegada que en reforça els millors. D'aquesta manera els professors novells tenen incentius a fer-ho bé alhora que adquireixen les habilitats necessàries per ser bons docents. A més, d'aquesta manera es genera un missatge semblant per als alumnes que, d'altra manera, poden estar perduts fruit de l'excessiva heterogeneïtat de metodologies didàctiques i dinàmiques de classe, fet que no contribueix positivament a l'adquisició per part dels alumnes de les competències i habilitats que han d'adquirir a la universitat. Potser així també solucionaríem els problemes d'indisciplina que darrerament es detecten també a nivell universitari, i contribuiríem a incentivar i reafirmar l'autoritat del professor.

En aquest mateix sentit, la convergència amb l'EEES recomana una actualització en metodologia docent i una major participació del professorat en accions formatives com a factors clau en la reconstrucció del coneixement (García Carbonell, 2006; Sanmartí, 2007). Els canvis derivats de l'aplicació de l'EEES fan que la formació del professorat resulti fonamental per poder assolir els objectius que es fixin en els diferents plans d'estudis. Les orientacions pedagògiques ja fa molt que parlen del fet que en la societat de la informació cal que l'alumne «apregui a aprendre», i aquí cal afegir-hi, que apregui a actuar i a executar, ja que la informació que li calgui la podrà trobar amb facilitat i el que cal ensenyar-li és a aplicar-la en qualsevol situació. En aquest sentit el professor és un professional de l'ensenyament i com a tal també ha de tenir definides quines són les seves competències davant les noves exigències que faciliten un canvi de metodologia i d'organització en la docència. La motivació i la convicció per fer aquest salt en la docència seran altres elements bàsics en l'èxit de les noves propostes.

I és que un dels problemes amb què ens trobem actualment és que molts dels professors, especialment els més novells, són gent molt especialitzada, però tenen certes dificultats a l'hora d'impartir una classe d'un tema genèric. Han especialitzat molt la seva recerca en un tema ben concret per tal de trobar un forat per fer currículum, i això els obliga en molts casos a deixar de banda l'aprofundiment en la visió global dels temes, dels que, en certs casos, només en tenen una vaga idea. A més, en alguns casos aquests temes tan especialitzats aporten relativament poc valor afegit a la realitat present, amb la qual cosa la recerca

universitària no pot contribuir d'una manera eficient a la societat i retornar-li així la inversió feta. Per això caldria que els seus coneixements estiguin adaptats a la realitat. En aquest sentit el que potser s'hauria de fer és aconseguir un acostament entre la universitat i la realitat social, de manera que la universitat estudiï i analitzi els temes que poden contribuir a la millora social, econòmica, industrial, humanística, etc. de la societat. Aquí les institucions i el teixit empresarial tenen un paper clau com a coneixedores de la realitat social en la qual estan immerses. El fet que els professors puguin fer estades periòdiques a empreses i institucions per tal d'adquirir un cert nivell d'activitat professional que després contribuirà positivament a un millor desenvolupament de les seves classes, com també de les seves línies de recerca, hauria de ser bàsic en l'engranatge de l'educació superior. En aquest sentit cal destacar també l'aprenentatge i la formació continuada. En concret, la formació continuada del professorat s'ha de considerar una obligació tant de la Universitat com a institució, com de cada docent, independentment de quina sigui la definició dels plans d'estudis: el professorat necessita un reciclatge tant a nivell intern com extern (estades curtes en diverses institucions, empreses, a l'exterior, en altres universitats, etc.).

Ara bé, també cal tenir en compte que el professor del futur no pot tenir els paràmetres que tenim ara. Per tant, la universitat ha de pensar en noves titulacions, en com es transformarà i en quin serà el paper de la docència. En un lloc on el coneixement sigui simultani hem de continuar tenint aquestes aules físiques que comporta la mobilitat de milers d'estudiants? De fet, canviar això podria comportar una simplificació important del mapa universitari i en conseqüència una reestructuració del sistema i de la inversió.

En darrer terme, pel que fa a l'accés a la funció docent universitària, hi ha qui creu que el sistema no funciona perquè no es fa d'una forma totalment correcta, ni té notorietat. Ara bé, a l'hora de trobar-hi solucions i pensar en un nou sistema, millor que l'actual, la resposta

no és fàcil, atès que s'han assajat múltiples fórmules i cap d'elles no ha resultat prou convincent. Ens cal seguir reflexionant-hi per oferir als estudiants la possibilitat d'aprendre dels millors acadèmics i professionals com a manera d'assolir la millor formació possible.

5.2 Alumnat

Aprendre a ser ciutadans. Aprendre a actuar

Un dels principals problemes amb què ens trobem és el fet que hi ha alguns alumnes que no se senten implicats per assolir una fita i en conseqüència hi ha un rebuig cap a l'aprenentatge. De vegades alguns alumnes deixen els estudis no tant perquè no aprovin, sinó perquè no estan motivats per continuar. Per tant, hem de conscienciar-nos que hi ha un problema en uns anys concrets, basat en el sistema, que potser no s'hagi adaptat a l'evolució de les generacions. En aquest sentit, un dels aspectes clau potser hagi estat el fet de perllongar el temps que els alumnes estan junts a l'aula fins als 16 anys, ja que ha estat un factor que pot haver contribuït en bona mesura a disminuir el rendiment del sistema en la seva globalitat.

Catalunya és la CCAA on es repeteix menys a primària, però on es repeteix més a secundària. El resultat final és que el 25-27% no es gradua.⁹ La desafecció ja comença a primària, i a secundària s'agreuja, i el principal factor que ho explica pot no trobar-se a l'escola, sinó fora. En els darrers 25 anys, al país ha coincidit un sistema educatiu manifestament millorable amb una època d'aparentment bonança econòmica que ha generat canvis en els valors de la nostra societat. El valor de la cultura de l'esforç no tan sols s'ha relaxat a l'escola, sinó que també ho ha fet a la societat. Per triomfar a la vida l'esforç era un valor a la baixa. És per això que bona part de vegades l'explicació de l'èxit o el fracàs escolar es pugui trobar fora de les aules.

Un altre problema del sistema, en part conseqüència de l'anterior, és que no reconeixem l'excel·lència, que els estudiants més inquiets tampoc no ho tenen fàcil, perquè ells també estan sotmesos a aquesta rigidesa. I això també és fracàs escolar. En el sistema és difícil excel·lir, la qual cosa implica que s'acaba baixant el nivell, fet que repercuteix negativament en tota la societat, perquè significa que no aprofitem la gent més espavilada o que no ho fem en tota l'amplitud de les seves capacitats. Cal pensar, per tant, en com podem fer que aquesta gent tregui el millor d'ella mateixa i reconèixer aquest esforç, perquè fer-ho és una manera d'estimular-los i alhora estimular els companys a imitar-los.

En aquest sentit, Valle Arias *et al.* (2009) i Bernardo Gutiérrez *et al.* (2009), entre altres, analitzen les característiques psicobiològiques centrades bàsicament en la intel·ligència i la motivació com els principals determinants del rendiment acadèmic. Posteriorment Valle Arias *et al.* (2010), o Inglés Saura *et al.* (2011) se centren en les habilitats, les estratègies d'aprenentatge i la personalitat. Dit d'una altra manera, i encara que repetint-nos, fomentar expectatives positives entre els alumnes és bàsic perquè assoleixin més rendiment en els seus estudis i més nivell competencial. A més, aquestes expectatives han de contribuir positivament a facilitar l'esforç i les ganes per continuar estudiant. Per tal de fomentar-los cal proporcionar-los incentius, com reconèixer l'esforç que estan fent i la necessitat de continuar fent-lo, o incrementar la seva participació activa a l'aula i, amb ella, la responsabilitat personal, entre d'altres. La direcció d'aquestes mesures és fomentar un paper actiu de l'alumnat en l'adquisició de coneixements i habilitats. Per a això les estratègies

⁹Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, 2012.

d'aprenentatge són una eina fonamental i mitjançant aquestes cal aconseguir inculcar a l'alumne valors com el sacrifici i l'esforç, i actituds dirigides a l'acció, i no cap a la repetició o el conformisme.

Dit d'una altra manera, l'estudiant també haurà d'afrontar un canvi en la seva mentalitat, i per aconseguir-ho, com ja hem comentat, ha de trobar la complicitat del professor, el qual haurà de ser conscient del seu canvi de rol, que passa a ser en certa mesura de facilitador i d'orientador, que disposarà de suport i recursos per reciclar-se i per posar en marxa les noves metodologies i dinàmiques docents.

En l'àmbit universitari, fent només un incís, ja que després ens hi referirem, l'objectiu últim dels nostres titulats és assolir un grau de formació que quan surtin de la universitat els permeti actuar i emprendre, i així poder accedir a un futur laboral de qualitat. Aquest ha de ser doncs un dels elements a tenir en compte a l'hora de definir les competències que es vol que assolixin, i no pas l'únic. La posició més raonable és la que troba un equilibri entre les metes de formació centrades en el coneixement pel coneixement, el coneixement com a desenvolupament personal i social, l'emprenedoria, i el coneixement útil per al treball professional.

5.3 Centres

Projecte educatiu adaptat a l'entorn

Pel que fa als centres, avui dia hi ha dos pilars bàsics dins de l'ensenyament obligatori que estan força assumits: l'autonomia dels centres educatius i la professionalització de la direcció d'aquests centres. Els entrebancs són nombrosos, començant pel fet que tenim

un sistema massa rígid. No es pot parlar d'autonomia de centres sense que tinguin una autonomia real. En això cal fer un esforç important i buscar mecanismes per canalitzar-lo. Per exemple, al director encara li costa muntar la seva pròpia organització, per tant, en aquest sentit caldria revisar l'autonomia de centre. A més, amb la presència de poblacions força diferenciades, el principi d'autonomia de centre hauria de permetre que cada escola construís un projecte educatiu i un currículum que sigui el que millor s'adeqüi a les necessitats de cadascuna, en funció de l'entorn social on estiguin ubicades, i això ajudaria a dinamitzar les seves actuacions. Cada centre té una situació diferent i valdria la pena reflexionar sobre com ha d'adaptar la planificació del pla docent al seu entorn concret, així com la seva valoració, sense oblidar-nos tampoc de la dotació. En aquest sentit, la uniformització de l'ensenyament pot no ser la millor opció, sinó que podria ser desitjable poder valorar els centres pels objectius aconseguits en funció de les seves característiques concretes d'ubicació, els elements socioculturals, etc. En definitiva, a partir de la trajectòria de millora, més que no pas en funció de la mitjana global. Conseqüentment cal que fem un esforç real perquè hi hagi una autonomia efectiva que ens permeti moure *versus* un sistema que busqui objectius i resultats d'aprenentatge. És en aquest sentit que hem de reforçar tots els elements de gestió i s'han de buscar mecanismes per canalitzar-ho. En aquesta línia els centres escolars haurien de tenir un contacte més directe amb l'Administració, aconseguir que aquesta sigui més propera, i que faci polítiques concretes, adaptades i més flexibles.

Centrem-nos en els equips docents i en la funció directiva. Respecte als primers simplement comentar que cal desenvolupar mesures per afavorir-ne l'estabilitat i la professionalització. Ara bé, pel que fa a la funció directiva és necessari aprofundir en determinats aspectes. En primer lloc, cal fer un esforç per professionalitzar-la, a partir d'un procés de selecció i una preparació a fons. Ens hem de dirigir cap a un model on els centres puguin escollir el projecte educatiu i els actors, o ens serà difícil avançar. En segon lloc, pel que fa a les principals tasques de la funció directiva, destacarien la gestió dels professionals del centre, la coordinació dels aspectes educatius i pedagògics, la gestió econòmica, així com liderar i ser referents de la motivació del professorat i de la contínua adquisició de competències per part d'aquests. Cal a més que impulsi processos d'innovació i investigació educativa traduïts en la col·laboració amb altres centres, institucions públiques i privades, i altres nivells educatius, com les universitats, tant a nivell estatal com internacional, si escau. El treball en xarxa amb altres centres de la zona, especialment amb els que comparteixen unes mateixes característiques socioculturals, un mateix projecte educatiu o un mateix pla d'actuació, és molt important; com també ho és l'intercanvi d'experiències amb direccions escolars d'altres països. Tot això pot facilitar l'adquisició d'una nova visió, més àmplia, que faciliti una millora en el desenvolupament de les seves tasques. D'aquesta manera també s'aconseguiria potenciar-ne el reconeixement i valoració socials. Finalment, en referència a la gestió econòmica, i la manca de recursos cada cop més acusada, hem de dir que els centres haurien d'obtenir recursos més enllà de l'àmbit públic, i col·laborar amb el sector privat, per exemple, obrint les aules en hores no lectives a activitats diverses, de caràcter didàctic, cultural, esportiu, etc. i alhora cal que procurin fer una millor gestió d'aquests recursos. Així, pel que fa al finançament públic, aquest es pot lligar en part a l'assoliment dels objectius com a via per aprofundir en la innovació i en la implicació dels centres i el professorat; uns objectius que evidentment, tal com s'ha dit, han de ser específics segons la idiosincràsia de cada entorn on està ubicat el centre educatiu respectiu. Això implica la realització d'una avaluació dels rendiments i objectius en funció de diferents paràmetres i indicadors establerts per l'Administració, però especialment tenint en compte la localització de cada centre.

En relació amb aquest darrer aspecte, i en darrer terme, veiem com torna a ser imprescindible introduir incentius que reconeguin i valorin l'esforç i les iniciatives dels centres d'ensenyament. D'entrada hi ha accions molt simples que són al nostre abast a les que potser no els donem prou reconeixement. Un exemple molt senzill: entrar al web del Departament d'Ensenyament i donar a conèixer les escoles referents a Catalunya, i fer-ne difusió. Aquesta seria una manera immillorable de començar a potenciar i recuperar el prestigi. Les escoles existeixen i poden fer d'efecte mirall, però pot ser que no els donem l'atenció que es mereixen. Reconèixer aquests centres, directius, mestres, que ho fan bé és la millor manera d'animar-los a continuar endavant i aconseguir que exerceixin de model per a la resta. Massa sovint passa que tenim eines i informació al nostre abast i no els utilitzem de forma òptima.

5.4 Família

Educar. Consum cultural. Transmissió de valors

El paper de la família com a corresponsable en el procés educatiu és l'element clau facilitador de l'èxit de la formació de l'alumne. Bona part d'estudis duts a terme (de Coulon, Meschi, Vignoles, 2008; Pena Jové, 2005; Sullivan, Brown, 2013) destaquen l'ocupació i el nivell educatiu dels pares, especialment el de la mare, com a factors altament rellevants, així com el valor que la família atorga a l'educació, i deixen en segon terme els recursos disponibles a la llar. La presència de capital cultural familiar, és a dir, pràctiques i consums culturals, en especial els referits al nivell de lectura, i d'un ambient familiar on es prioritzi la cultura de l'esforç, permeten a la institució familiar exercir com a contrapès dels sorolls ambientals i socials que enterboleixen el procés educatiu en promoure una certa laxitud pel que fa a l'esforç, el coneixement, el raonament, el diàleg, l'enraonament, etc... Però el soroll també ha vingut amb la ruptura del model familiar i les pràctiques contràries a la cultura de l'esforç dins de l'àmbit familiar, que, en molts casos, han fet estralls en la formació dels fills. L'omnipresència de l'especulació i el diner fàcil, i la necessitat del tenir per ser, ha desballestat la base, fent que tot i ser uns pares universitaris, la seva escassa presència a la llar no els permeti mantenir prou interacció amb els fills, ni tampoc donar-los exemple per sensibilitzar-los de la necessitat d'aconseguir un bon nivell d'educació *per se*.

El model familiar és d'on ha de provenir la principal influència en la transmissió de valors i és també el principal actor en la tutela del procés d'aprenentatge des del primer moment. Els pares no tenen cap més opció que involucrar-se en l'educació dels fills i sobretot ser conscients que l'educació, i aquí inclouríem també l'educació afectiva, i les formes, són la seva gran responsabilitat. És important diferenciar el concepte d'educació del d'ensenyament. El primer és el que s'ha de cenyir a l'àmbit familiar i deixar a l'escola la part corresponent al segon. La confusió, i fins i tot una certa equiparació d'aquests dos termes, no és un tema menor, perquè és necessari fer una clara diferenciació, que coincideix amb la diferenciació de la funció de l'escola i la de la família, ja que l'escola no pot substituir la família com a principal educadora dels fills.

Fins i tot des dels centres es demana més implicació i una col·laboració efectiva dels pares amb el professorat per incrementar la seva participació i implicació en el procés formatiu dels fills, com també l'augment de la participació de les famílies a la vida escolar en general. Per aconseguir-ho ens calen mesures, que poden ser activitats concretes o de més generalistes, que permetin fomentar el contacte entre els centres educatius i l'entorn social. El treball conjunt del professor, l'escola i la família, i l'increment d'aquesta relació a tres bandes, és cap on s'ha de tendir si volem aconseguir millorar el sistema educatiu des de la

PROBLEMES DETECTATS

ORGANITZACIÓ:

- Nivell educatiu del pare i sobretot de la mare
- Horaris laborals
- Desestructuració de la llar
- Model familiar

base. En aquest sentit serien benvingudes totes aquelles iniciatives que facin més present l'educació dins de la societat, ja sigui de forma molt genèrica als mitjans o de forma més reduïda al mateix entorn escolar.

5.5 Entorn social

Superar la desafecció. Importància dels mitjans de comunicació

Tot sovint es parla d'allò que passa dins de l'escola i la universitat, però bona part dels defectes també provenen de l'ambient social i dels mitjans de comunicació. Estem sotmesos a un ambient amb els mitjans, els *sms* i el *twitter*, on es devalua el llenguatge. La comunicació demana ara rapidesa i brevetat, la qual cosa fa devaluar el llenguatge: es vol esquema, resum i titular. Per exemple, en els llibres d'estil dels mitjans s'ha de limitar el vocabulari. Quan es vol afinar el concepte, sovint no es pot fer perquè s'empra un llenguatge massa ric i acaba sent un mateix el primer que reclama concisió, malgrat que aquesta provoqui un empobriment del llenguatge. Ara bé, això està generalitzat i, en canvi, molts països no tenen aquestes mancances. Per tant és evident que hi ha alguna cosa més enllà i en conseqüència hem d'intentar trobar i analitzar què és el que funciona i procurar traslladar-ho aquí. Una primera explicació ens la proporcionen estudis recents (Buckingham, 2004; Dussel, Quevedo, 2010) que han posat de manifest l'ús massiu i per sobre de la mitjana que es fa de la tecnologia per part dels joves del nostre país en comparació amb la resta de països. Però evidentment hi ha altres aspectes. Per exemple, no podem obviar que els nens italians tenen un domini superior del llenguatge que els espanyols; ara bé, també ens trobem amb el fet que a la televisió italiana, en hora de màxima audiència, s'hi fan debats que molts ciutadans veuen. Si ho generalitzem, ja no és només un problema que afecti el llenguatge, sinó que la informació, el coneixement i les noves tecnologies massificats comporten problemes de tot tipus, especialment per la dificultat de processar-ho tot i bé.

Vist això, el primer aspecte cap al que cal dirigir els esforços és la promoció del valor de l'educació, com també el seu reconeixement social i dels educadors. Ens cal més presència als mitjans i a la xarxa de continguts científics, educatius... de professionals amb èxit basat en l'esforç, l'estudi, la recerca, la innovació, l'emprenedoria... perquè puguin esdevenir referents per a la societat. Fixem-nos en quins són generalment els referents identitaris actuals, molt sovint idolatrats, dels alumnes: gent jove amb fama i diners aconseguits ràpidament, majoritàriament gràcies a l'esport, la música o la televisió. Es tracta d'uns referents que impliquen unes pràctiques culturals força distanciades, de vegades fins i tot completament

alienes, a la idea i als valors d'esforç i èxit escolar que s'intenten fomentar durant el procés educatiu, però que per la seva massiva i constant presència al món dels joves n'acaben amarant la seva formació. En aquest sentit els mitjans de comunicació tenen molt a dir i cal que els fem per reconduir els referents. Potser podem començar amb un dels aspectes més senzills, però a la vegada més important, tal i com ja s'ha comentat, com és l'esforç per estimular l'interès i la implicació en la lectura. Els darrers temps, amb les diverses sagues destinades especialment als joves, la lectura ha estat més present que mai en els mitjans. Doncs bé, cal continuar impulsant-ho, i direccionant-ho. El següent pas serà passar de la lectura al diàleg i el raonament, ja sigui amb programes de debat real o de qualsevol altre format que permetin fomentar l'oratòria, tan a la baixa en aquest país des de fa ja massa temps.

5.6 Administració

Consens polític. Pacte d'estabilitat

D'entrada cal ser profundament conscients que amb criteris àmpliament polítics no es pot intentar millorar l'ensenyament. Per tant, és necessari que hi hagi un consens polític i social real sobre què volem ensenyar a la societat; i per fer-ho l'obligació del món educatiu és superar la política. En aquest sentit ens cal un pacte d'estabilitat entre els partits polítics que no estigui subjecte a la inestabilitat dels cicles electorals, per tal d'acordar un sistema educatiu que tingui una duració llarga en el temps, fruit primer d'un debat ampli i obert que dugui a un consens general sobre les principals línies de política educativa, traduït en canvis educatius mínims al llarg del temps. L'estabilitat del sistema educatiu només s'hauria de veure alterada per la necessitat d'adaptació a la realitat canviant de l'evolució dels coneixements, necessitats, eines, etc. i no pas estar-ho per l'alternança de governs i ideolo-

gies. El pacte ha de permetre consensuar les directrius educatives bàsiques a mitjà i llarg termini, evitant raons polítiques i basant-se bàsicament en criteris educatius i pedagògics funcionals. També ha de permetre consensuar les competències bàsiques, sense sobrecarregar el currículum. L'única excepció han de ser els casos d'excel·lència, perquè l'educació és una de les claus d'un projecte de desenvolupament de país a llarg termini.

Per altra banda, caldria també que els departaments d'educació i treball col·laboressin de forma més estreta per donar sortida a tots aquells estudiants que cursen estudis de formació professional, així com a aquells que abandonen el sistema educatiu en moments concrets del procés. Per això ens cal una administració àgil, sense pressions socials, amb més contacte amb la realitat dels centres, a fi de fer una política educativa eficient, integrant la visió de tots els agents implicats i molt especialment la dels centres i el professorat. Això hauria de permetre millorar la planificació per adaptar-la segons la singularitat del territori. En aquest sentit hauríem de parlar d'una simplificació de l'accés al sistema educatiu mitjançant la diversificació i flexibilització d'itineraris educatius, passarel·les entre opcions formatives, especialment cap a la formació professional, i de retorn, així com d'una flexibilització curricular, com per exemple els programes escola-taller, escola-empresa, escola-fàbrica, etc. per facilitar la continuïtat educativa i la inserció laboral a tots aquells estudiants que ho desitgin. Per altra banda, pel que fa als estudiants que tenen dificultats de seguiment, no debades l'alumnat de risc, cal que des de l'Administració se'n faci una anàlisi a fons i un seguiment de les seves característiques. En aquest sentit caldria pensar a reforçar les mesures polítiques socials i econòmiques sobre l'entorn més proper a l'alumnat, quan es tracta de territoris especialment desfavorits, i amb un risc elevat de fracàs (Marchesi, 2003, 2004) i abandonament escolar, mitjançant actuacions a nivell de barri, municipi; així com amb la creació d'oferta cultural que reforci els punts clau ensenyats a l'escola, i que alhora contribueixi a crear sentit d'unitat i pertinença als joves, enlloc de deixar que el busquin en altres àmbits molt menys educatius. En aquests casos el paper de l'Administració, intervenint pel que fa a les condicions socioeconòmiques i ambientals per tal de facilitar l'accés a l'educació, pot ser determinant.

Per altra banda des del sector públic caldria també fer un esforç important per fomentar estratègies de promoció de l'educació, millorant els mecanismes de difusió de les mesures, accions, estadístiques, resultats, etc. del sistema educatiu. La publicació i la difusió massives i periòdiques d'informes, dades, dades de seguiment, etc. o la millora de les dades estadístiques al nostre abast per poder disposar d'una base de dades amb informació transversal i longitudinal que permeti fer seguiments individualitzats i detectar els problemes amb rapidesa és un dels aspectes al que caldria destinar recursos tant humans com econòmics. Estem segurs que facilitaria la cerca de solucions i l'actuació, i en funció d'això la detecció precoç i la prevenció. Caldria també fer pública la informació relativa als punts forts i febles, a les mancances, les millores, els casos d'excel·lència de centres, professorat i comunitat científica en general perquè la societat es faci una idea de la situació educativa, com també del cost de la inversió en formació.

Aquí cal fer especial referència als costos econòmics i socials associats al fracàs escolar, en tots els nivells del sistema educatiu, i relacionar-los amb els problemes posteriors de desenvolupament del país que representa un baix aprofitament de l'educació. El coneixement d'aquesta informació ha de permetre fer reflexionar a una part de la societat per a qui l'educació està certament desvaloritzada. La societat ha de ser conscient del valor i l'esforç econòmic que vol dir la universalització de l'educació i del fet que és imprescindible la seva implicació per millorar-ne els resultats i l'eficiència. El cost d'oportunitat de desapropiar l'educació és un cost massa elevat com per fer-ho, i més encara en èpoques d'escassetat de recursos

econòmics i intel·lectuals. Un document recent elaborat per part del BBVA¹⁰ analitza el cost que té el fracàs escolar i conclou que l'any 2020 tindrem un problema d'exclusió social derivat de la manca de formació o del fracàs escolar. Dit d'una altra manera, el que tots ja sabem, que l'educació, a banda de ser una qüestió social, és una qüestió també econòmica.

Finalment referir-nos a la necessitat d'una avaluació continuada del sistema educatiu que hauria de ser de dos tipus. En primer lloc l'avaluació qualitativa de les mesures que es duen a terme de forma periòdica. L'objectiu ha de ser seguir-les i ampliar-les a nous centres, o canviar-les per millorar-les en cas que no funcionin amb els resultats esperats. Cap iniciativa o experiència positiva no pot tenir manca de continuïtat, sinó que s'ha de potenciar i fer-la pública a tall informatiu, tant al web i a la xarxa, com de forma més concreta i directa als mitjans tradicionals. Per altra banda, cal realitzar una avaluació econòmica dels recursos destinats a les diferents actuacions a fi d'analitzar-ne l'eficiència i si és possible millorar-la. Hem de tenir present que l'increment de la inversió en educació per ella mateixa no es tradueix en una correlació 100% directa amb la millora de la formació, sinó al contrari. A tall d'exemple hi ha estudis que mostren la debilitat en l'associació entre la despesa en educació i el rendiment escolar, especialment en els països desenvolupats (Duru-Bellat, Mons i Suchaut, 2004). Segons aquests autors la inversió perd rendiment a partir de l'assoliment d'un cert llindar. Llavors l'important són altres factors, que cal detectar i tenir controlats per tal d'assolir la màxima eficiència de la despesa. En aquesta mateixa línia, Alegre Canosa i Benito Pérez (2010) conclouen que com es gasta o com s'inverteix és molt més important que no pas quant s'inverteix. Per tant cal que l'Administració vigili la despesa i potser així trobarà altres vies per millorar l'eficiència de la inversió en educació.

¹⁰BBVA Research. Madrid, setembre de 2012. Anàlisis Económico.

6 LA UNIVERSITAT

6.1 Context i funció

*Centre de formació crítica. Formar en
intel·ligència executiva.*

La percepció sobre les universitats ha estat tradicionalment ser el bressol del coneixement i dels intel·lectuals de la societat. D'un temps ençà, però, aquesta percepció s'ha modificat i la universitat té ara la responsabilitat de formar un capital humà en volum cada vegada més gran, i amb unes capacitats i competències que formaran l'entramat professional d'alt nivell, alhora que han de respondre a les necessitats d'un mercat laboral cada vegada més competitiu. Així, de la mateixa manera que la universitat, encara que mantenint la seva funció, s'ha adaptat a la dinàmica de canvi de la societat actual, els processos didàctics també han estat objecte de canvi. Aquests canvis no tan sols inclouen la incorporació de noves tècniques d'ensenyament, a partir de la introducció de les noves tecnologies, sinó que també estan dirigits a posar a examen l'efectivitat del sistema d'ensenyament i els sistemes didàctics de cara a la preparació dels estudiants universitaris per al mercat laboral i les seves necessitats.

Amb l'adaptació a l'EEES la Universitat ha fet els deures, no sense fer un gran esforç, que en moltes ocasions ha estat a cost zero, ja que ha estat un procés molt intens al qual s'han aplicat moltes energies. Això no obstant, ara cal pensar en un projecte global: Catalunya necessita universitats fortes en investigació i en docència, i amb capacitat per atreure talent, per tal de situar-la com un pol de R+D+i de la Mediterrània. Així, com més competitives siguin, millor serà l'impacte sobre el territori.

En aquesta línia, i en el context actual, és necessari consolidar les potencialitats del Sistema Universitari Català, treballant l'especialització, l'excel·lència i la internacionalització, buscant la cooperació i coordinació entre universitats catalanes, com també lligams estratègics amb universitats internacionals capdavanteres. La presència de programes acadèmics conjunts amb altres universitats estrangeres com els Erasmus, o titulacions conjuntes, en serien alguns exemples, i també la possibilitat de fer pràctiques a l'estranger, ja sigui en empreses o en centres de recerca. A més, caldria que la universitat establís convenis de col·laboració i estada per tal de facilitar la mobilitat dels estudiants, no tan sols durant els estudis, sinó també un cop s'hagin acabat. L'aposta ha de ser per la qualitat i l'excel·lència, i per les aliances entre universitats, centres de recerca, Administració pública i territori. I és que la sortida de la crisi no passa per cap altre camí que no sigui el de fer un canvi de model de creixement econòmic basat en la societat del coneixement, i per la seva transferència a l'activitat productiva. Durant els anys que s'ha gestat la crisi (bombolla immobiliària i financera) només s'han creat llocs de treball de baixa qualitat, sense apostar per la indústria i els sectors amb més necessitat de capital humà i tecnològic. Ara, en un moment en què la demanda interna no només no augmenta, sinó que decreix, cal més que mai obrir la demanda exterior i internacionalitzar les nostres empreses i institucions, apostant per aliances internacionals. Evidentment això passa també per produir millors productes i més diferenciats, en altres paraules, per la innovació. I per fer això, la via a seguir ha de ser la suma de competències entre els sectors productius i els generadors de coneixement i de capital humà. És sobretot en aquest sentit que les universitats són el motor per al desenvolupament dels territoris i per a la construcció de la societat del coneixement, i per això han de donar resposta als reptes de la societat a través de la seva triple missió: formació, recerca i progrés social.

Centrant-nos en la seva funció, cal demanar a la universitat una major implicació dins de la societat, en tots els reptes i necessitats plantejats per tirar endavant el país, sense oblidar-se de continuar la seva funció de contribuir a la formació i al pensament. En aquest sentit cal recuperar-la com a centre de formació crítica. Això necessita dos agents: un agent intern, que és la mateixa comunitat universitària, i un d'extern, que és el teixit produc-

tiu i creatiu. Aquest darrer ha de demandar excel·lència i valorar no només habilitats, sinó també coneixement. Ara bé, com veurem més endavant, tenim un nivell de titulats que el sistema productiu no pot assumir i a més molts cops es demana un perfil estricte de baix nivell però que sàpiga gestionar, alhora que s'acusa la universitat perquè es dedica a formar gent amb un excés de coneixement generalista. Tanmateix, cal entendre que la universitat no és una escola de formació professional i per tant ha d'anar més enllà d'ensenyar quatre habilitats: ha d'implicar més els estudiants en el saber. En aquest sentit, la universitat ha de tenir una posició intermèdia: no ignorant l'ocupabilitat, però tampoc no sotmetent els seus plans d'estudi i el que ensenya. És a dir, no pot ser aliena a les necessitats canviants de la societat, i per tant els hi ha de donar una resposta. En aquest aspecte potser ha de ser més eficient i flexible, però tampoc no es pot centrar de forma exclusiva en això. En definitiva, el graduat no ha de rebre només coneixement, sinó que se li ha de facilitar les eines per desenvolupar el pensament crític i per passar a l'acció, per crear, tal i com insisteix el professor J.A. Marina amb el que anomena «intel·ligència executiva».¹¹ Malauradament la universitat actual es troba una mica lluny d'això, malgrat sigui un model cap on caldria tendir, en línia amb el que s'està fent a bona part dels països desenvolupats del nostre entorn.

El que també ha succeït és que la universitat s'ha massificat, i en fer-ho, ha entrat en joc més fortament com s'orienta cap al mercat laboral. És possible que s'hagi orientat massa cap a l'ocupació, i això pot ser culpa de la universitat, però també de la societat. Hauríem de veure com en qüestió de primària i secundària la família pot influir en això. I també repensar iniciatives conjuntes entre el món laboral i l'educatiu.

D'altra banda, tampoc no es pot oblidar que les últimes dues dècades ens trobem amb un xoc ideològic. En el procés de Bolonya va guanyar la universitat formadora de capital humà més que no pas la universitat formadora de savis (la tradició humanista), de manera que els *bolonyistes* radicals han tendit a posar un èmfasi excessiu en algunes habilitats que podrien considerar-se més aviat de segona divisió, que molt sovint han fet oblidar els temes de fons. Així a la universitat actual, a nivell de matèries, caldria fer un mapa que endrecés i redrecés els continguts. A més, atès que s'ha convertit en un lloc per on passen gairebé la meitat de joves del país, és molt important que contribueixi a difondre valors democràtics, de participació, cultura, etc. a part dels coneixements i competències proactives. Entre aquestes darreres hi destacariem la capacitat d'emprendre, el compromís i l'assumpció del risc, la innovació, la participació, etc. És en aquest sentit que universitat, empresa i societat també han de fer un esforç considerable de coordinació i consens.

Un altre aspecte destacable és el nivell amb el qual arriben els alumnes a la universitat. El professorat cada cop se'n lamenta més i és un tema certament preocupant. Arran d'aquest problema, els cursos anomenats d'anivellament o cursos zero s'han estès a la majoria d'ensenyaments a fi de poder començar amb el temari previst. Tot i així les dificultats amb què molts professors es troben són creixents. No obstant això, les deficiències no es redueixen només als coneixements, sinó que abracen altres aspectes, especialment els relacionats amb la capacitat de síntesi i l'expressió. Els alumnes tenen mancances importants pel que fa a la capacitat d'anàlisi, d'escriptura i d'oratòria; i aquests aspectes són molt importants a qualsevol feina. Ara bé, també caldria que reflexionéssim sobre el fet que aquesta visió negativa la tenim sota els paràmetres dels nostres anys d'estudi i potser cal que pensem que a l'actualitat són diferents i que ens hem d'adequar per tal d'explotar així el talent que

¹¹ La inteligencia ejecutiva (2012).

tenen els alumnes actuals. Per altra banda, és del tot imprescindible fer un esforç considerable fomentant el nombre d'alumnes als ensenyaments científics (Everis, 2012a, 2012b). Se'ls ha de donar incentius ja sigui via descomptes en la matrícula, o compensant-los en funció dels resultats obtinguts, entre altres. I potser també s'ha de repensar si el fet d'estudiar ciències o estudiar un altra disciplina ha d'estar homogeneïtzat.

Tot i així, un aspecte a tenir en compte és el fet que la universitat s'avança a l'oferta i va una mica per davant del mercat. Si esperem que el mercat ho demani, potser arribarem tard. Per tant, cal valorar l'opció i els riscos d'avançar-nos formant professionals quan el mercat encara no els demana. La idea és que quan una empresa demana personal especialitzat no podem dir-li que d'aquí uns anys en tindrà. Per tant, la universitat ha de córrer el risc de fer enginyers aeronàutics pensant que això potser dinamitzarà el sector aeronàutic a Catalunya. Es tracta d'una aposta de futur arriscada: estem sembrant per recollir més endavant. Ara bé, si això no es complís, seria molt frustrant. En conseqüència, en paral·lel als esforços dels universitaris hi han d'anar també els esforços dels empresaris i de la societat en general. Per això cal fer que tant l'alumnat com el professorat, així com els òrgans de decisió, tornin a ser actius en el procés d'aprenentatge, canviant l'actitud dels individus cap al saber i el coneixement.

Fixem-nos en un aspecte molt concret. Als anys 70 la universitat era a la punta de llança dels debats que hi havia a la societat. En canvi, avui dia, en gairebé tots els debats, la universitat hi és absent. Això és en bona mesura com a conseqüència d'un problema d'organització, ja que promou un tipus de professorat els incentius dels quals no tendeixen a ser més intel·lectuals que materials. I això s'ha de canviar replantejant-nos la tasca docent. No pot ser que es deixi de banda en favor de la recerca i repercuteixi negativament en el nivell de formació dels alumnes. Només cal que recordem quines són les tres funcions que ha de tenir l'ensenyament universitari segons les enuncià Ortega y Gasset al primer terç del segle XX: transmissió de la cultura, ensenyament de professions, i investigació científica i formació de nous homes de ciència.

6.2 Estructura

Especialització i competició internacional

Un dels grans dèficits de la universitat catalana és la manca d'una política educativa estable i ben dirigida. Els successius governs no han estat capaços d'articular un sistema universitari sense duplicitats i han deixat una entesa universitària regular. En aquest sentit el govern hauria d'haver estat més estricte i dir què necessitem sense cedir tant a les pressions internes de les comunitats universitàries, diputacions, i altres organismes i institucions, fet que ha desembocat en una certa manca de coordinació i de planificació. Fruit d'això hi ha hagut dificultats per organitzar el sistema universitari, tant pel que fa al mapa de titulacions, com pel que fa al marc legislatiu que el regula. El primer que caldria fer seria justament elaborar aquest mapa universitari català assumint els costos polítics necessaris, i a continuació poder prendre les decisions més adequades. Perquè el que no pot ser és que arreu fem de tot. En aquest sentit caldria reestructurar el mapa per afavorir l'especialització i fer de la universitat catalana una universitat amb diversos centres arreu del país que apleguin sinergies. Hem d'admetre que la política, que en un moment donat es va fer per cohesionar territori, potser no fou la millor, ja que ha esdevingut insostenible en els moments actuals. És cert que l'autonomia universitària ha de ser sinònim de llibertat de pensament, ara bé, això no implica que cadascú articuli com vulgui la universitat. Cal racionalitzar el sistema i fer-ho com més aviat millor, obrint un veritable debat al voltant de l'especialització de les universitats: tenir de tot sense que res no es dupliqui.

En aquest aspecte trobem dues visions. Per una banda hi ha la que ens diu que poden ser sostenibles o més aviat que la marxa enrere és impossible, i en aquest sentit ho hauríem d'enfocar des del punt de vista de l'especialització: fer nivells per catalogació i rànquings.¹² Però llavors entrem en la competència i això d'entrada no agrada gaire en el nostre país. A més tindriem el problema afegit de com fem els rànquings. L'altra visió ve per la banda del que hem de fer: competir no de portes endins sinó de portes enfora, amb l'exterior més que amb nosaltres. I per fer-ho cal que tinguem una facultat que sigui la millor en determinades matèries i especialitzar-nos per competir internacionalment (i.e. agrònoms Lleida ha de competir amb agrònoms Jerusalem i no amb agrònoms Castelldefels). I és que aquesta enorme proliferació de carreres durant els últims 10 o 15 anys el que ha fet ha estat més aviat dispersar i desaprofitar recursos, sense centrar-nos a assolir l'excel·lència. I el que ara cal és afavorir titulacions interuniversitàries, per tal d'aprofitar el millor de cada casa.

Un altre problema que no tenim completament resolt és el dels plans d'estudis. En el procés de posada en marxa dels nous plans d'estudi es van considerar opinions diverses del món

¹²Als Estats Units es pot estudiar Dret a milers de llocs. Ara bé, no és el mateix el nivell de Harvard que el d'una altra universitat.

institucional, econòmic i associatiu, però van quedar determinats aspectes per solucionar. Ara que la major part de graus han culminat un cicle, caldria fer les revisions oportunes en les que participessin tots els agents que d'una manera o altra hi estan implicats: estudiants, professors, polítics, sindicats, empresaris, i col·legis professionals. Implicar-los per assolir un ampli consens en l'elaboració dels programes, les competències i habilitats que la universitat necessita ensenyar als estudiants durant la seva estada a la universitat és una qüestió del tot necessària. D'aquesta manera, la universitat pot acostar una part dels seus continguts a la demanda de les necessitats reals i pràctiques de la societat, sempre tenint en compte que hi ha límits que no es poden traspassar, perquè hem de pensar que hi ha coses que no s'aprenen a la universitat. Com ja s'ha dit abans, a la universitat no es pot ensenyar tot, i el primer que s'hi ha d'ensenyar és una formació integral de l'individu: ensenyar-lo a pensar i a raonar, sense barrejar disciplines clàssiques amb professions. Quan es va reduir el nombre d'anys a quatre es va intensificar menys l'ensenyament i es va iniciar un camí cap a la professionalització. En aquest sentit, més que ensenyar els fonaments per resoldre els problemes, al que es tendeix és a ensenyar les solucions per resoldre'ls. I això suposa una pèrdua de la capacitat de raonament, reflexió i anàlisi, que hauria de ser la base de l'ensenyament universitari i l'adquisició del saber. Al cap i a la fi, saber d'una cosa és tenir-ne clars els quatre principis i l'argumentació necessària per fer de la teoria la pràctica, i això entra en clara contradicció amb l'excessiva professionalització i especialització de l'ensenyament universitari actual. El que caldria fer, per tant, seria centrar-nos en els conceptes generals i posposar una part de l'ensenyament pràctic per a cursos de formació professional, postgraus o màsters professionals, fins i tot per a les mateixes empreses, així com afavorir la mobilitat del professorat universitari per treballar temporalment a les empreses i aprendre així les noves tendències per tal de poder explicar-les posteriorment a l'alumnat. Aquest seria en bona mesura el paper encomanat als professors associats, perquè el fet de treballar en una empresa els proporciona un bagatge molt important a l'hora de transmetre'l als alumnes. Ara bé, la possibilitat que una part del professorat no associat pugui també adquirir un cert bagatge fora de la universitat pot ser molt enriquidor per tal de contribuir a la millora del nivell universitari del país.

Per altra banda, a l'actualitat, i a nivell global, tenim una proporció d'alumnat més alta que mai que arriba al sistema universitari. Això es tradueix en un nivell de titulats que la nostra societat no pot absorbir. En funció d'això es pot admetre que una universitat que no absorbeix laboralment ni la meitat de llicenciats, continuï admetent una entrada massiva d'alumnat? Dit d'una altra manera, podem permetre que entrin tots els alumnes que hagin triat una llicenciatura concreta? Tampoc no és menys cert que la universitat està farcida de gent que no ha seguit una vocació clara. Si tenim tot això present, d'entrada hem de revisar la via d'entrada a la universitat (majoritàriament la via del batxillerat), perquè, per posar un exemple, hem de ser conscients que determinats itineraris com el social afavoreixen que hi hagi alumnes que estiguin estudiant ADE però que tenen un nivell excessivament baix de matemàtiques que els impedeix seguir algunes de les matèries amb facilitat. I en segon lloc, cal que parem molta més atenció a com orientem els nostres alumnes durant l'etapa de l'educació obligatòria. Aquest darrer aspecte, com ja s'ha esmentat abans, és clau perquè tot l'engranatge educatiu funcioni correctament.

Per últim cal fer esment al finançament. Del 2003 al 2010 els recursos de les universitats catalanes van créixer a una taxa mitjana anual del 12,13%.¹³ És obvi que el finançament ha de ser l'instrument per aconseguir universitats d'excel·lència i de qualitat, i per garantir la igualtat d'oportunitats (Guerrero Boned, 2012). Per això és important que sigui estable, sen-

¹³Generalitat de Catalunya. Departament d'Innovació, Universitats i Empresa. Pla d'inversions universitàries 2007-2013.

se estar excessivament sotmès al cicle polític. No obstant, al que sí que es pot i potser s'ha de vincular, en part, aquest finançament, és, primer, al grau de consecució dels objectius planificats; segon, al grau d'ocupabilitat dels llicenciats (més que no pas fer-ho al percentatge d'aprovat, doncs això pot generar dinàmiques perverses, tot i que després el mercat ja s'encarrega de posar-les a lloc); i tercer, al nivell d'internacionalització dels recent llicenciats (com les empreses on treballen, l'abast de les empreses creades per ells, etc.). Tots són incentius perquè la universitat s'esforci i es conscienciï de la necessitat de preparar cada cop millor els professionals del futur.

Alhora hem de fer també un esforç per aprofundir en l'obtenció d'ingressos alternatius (i.e. potenciació del lloguer d'espais, especialment els períodes en què no hi ha docència), continuar millorant l'ús que es fa dels recursos disponibles i finalment promoure la via de les donacions i fundacions, especialment per mitjà d'antics alumnes. Respecte als recursos alternatius al finançament públic, seria interessant aconseguir el patrocini de càtedres en àrees d'interès per part de certes empreses o institucions, i fer-ho sense que generi reticències en cap dels agents implicats. La relació societat-universitat és clau per al creixement d'una economia, i el fet que la primera tingui presència a la universitat cal que es vegi com un aspecte positiu (vegeu el proper apartat) i articuli la relació de la millor forma possible. En aquest sentit, cal parlar també del finançament des del vessant de la recerca, tenint en compte els costos de la investigació, i repensar nous models de coordinació i cooperació publicoprivada per al finançament de la R+D+i. Ara bé, res de tot això no servirà del tot si no es fa un seguiment exhaustiu de l'ús dels recursos amb l'obligació d'un rentiment de comptes periòdic, i la introducció de certes penalitzacions en els casos en què no es faci de forma correcta. És a dir, cal fer una

PROBLEMES DETECTATS

POLÍTICA EDUCATIVA:

- Manca d'una política educativa estable i dirigida
- Mapa de titulacions amb excessives duplicitats
- Proliferaió excessiva d'estudis: dispersió i desaprofitament de recursos
- Política de cohesió del territori desencertada
- Retiment de comptes
- Estatut del funcionari

PROFESSORAT I ESTUDIANTS:

- Excessiva especialització científica
- Entrada massiva?
- Manca d'orientació durant l'etapa d'educació obligatòria

SOLUCIONS

POLÍTICA EDUCATIVA:

- Pacte d'estat
- Articulació i racionalització del sistema
- Acordar què necessitem en funció del que tenim i d'on volem anar
- Mapa per endreçar continguts
- Titulacions interuniversitàries

PROFESSORAT I ESTUDIANTS:

- Canvi dels paràmetres en la valoració dels estudiants
- Esforços paral·lels de l'empresa i la societat

FINANÇAMENT:

- Més vinculació empresarial
- Estabilitat en el finançament
- Obtenició d'ingressos alternatius

ACCIONS D'IMPLEMENTACIÓ

- Política d'especialització i competició internacional
- Titulacions interuniversitàries
- Fer nivells de facultats per catalogació i rànquings
- Incrementar la informació i l'orientació prèvies
- Professorat amb estades temporals a les empreses
- Criteris d'obtenció de finançament en part en funció dels objectius aconseguits (inserció laboral, internacionalització,...)
- Compartir despeses de R+D+i amb les empreses

clara aposta per la transparència i per l'avaluació de l'eficiència i l'eficàcia.

En definitiva, és necessari anar de la mà d'un canvi en l'organització i en la governança de la universitat: més autonomia comporta més responsabilitats.

6.3 Governança

Arribar més lluny

La governança de les universitats és un tema recurrent, no obstant això, hi ha un error de base: no es pot discutir sobre com s'ha de governar la universitat sense discutir el model d'universitat que volem. Com que el model actual no acaba de funcionar, abans de res el que caldria fer és definir aquest model. Però dit això, en general hi ha un consens en què sembla un error centrar el debat de la universitat en aquest aspecte, atès que el sistema de governança de la universitat és millorable, però tampoc no hi ha gaires alternatives, i pot no ser el causant de les principals deficiències de la universitat, atès que ha aconseguit un progrés raonable. Definitivament, el camí per millorar la universitat pot anar més enllà de la via de la governança. A més, una part d'aquesta iniciativa de canviar la governança prové d'àmbits empresarials que poden tenir una visió un tant esbiaixada del món de la universitat. Com deia en una entrevista la presidenta de la Conferència de Rectores de Universidades Españolas (CRUE): ¹⁴ «ja hem vist el que ha passat amb la gestió de les caixes d'estalvi. No repetim models que no han funcionat». Ara bé, també hi ha l'opinió que el model de governança de la universitat requereix una certa revisió, però que aquesta no serà una tasca fàcil perquè el sistema és força rígid i és difícil apuntar solucions en bona mesura perquè no està clar qui ho pot fer. Si qui vol reformar la universitat és qui és a dins i té els paràmetres d'abans, és difícil que l'encerti. I és que no apuntem res nou si diem que el govern actual de les universitats afavoreix els mateixos integrants, que són a la vegada part interessada i decisòria, atès que tendeixen a pugnar pels seus interessos immediats,¹⁵ més que no pas per l'excel·lència a llarg termini¹⁶ dels estudis i la formació de la societat.

L'any 2010 l'informe publicat per l'OECD sobre els canvis en la governança de les universitats catalanes¹⁷ se centrava bàsicament en set aspectes fonamentals: la reducció de la regulació, la creació de patronats amb membres externs, l'increment de poder per als òrgans executius, la gestió professionalitzada, la possibilitat de fer un examen de nivell d'entrada als alumnes, la major autonomia a l'hora de contractar el personal acadèmic i l'ajust de les funcions dels òrgans de representació. Per altra banda, l'informe «Audàcia per arribar més lluny» (Tarrach et al., 2011) afirmava que «d'acord amb el plantejament que defensa l'estratègia EU2015, la nova legislació s'hauria de dirigir cap a la reducció del complex entramat legal per aconseguir més flexibilitat i llibertat», i recomanava que «substituïssin el Consell Social i el Consell de Govern per un únic nou organisme amb atribucions i responsabilitats clares, com ara el nomenament del Rector, l'aprovació del pla estratè-

¹⁴El Magazine, *La Vanguardia*, diumenge 7 d'abril de 2013.

¹⁵Per posar un exemple senzill, pel que fa a les estructures de govern, quan hi ha eleccions, aquestes deixen els departaments completament paralitzats fins a la finalització de tot el procés.

¹⁶Un altre exemple. Algunes comissions de seguiments de càtedres de finançament extern compten amb una persona al capdavant de la direcció de la càtedra que gaudeix d'un nivell de satisfacció òptim per part de la universitat, però en canviar la direcció del departament una de les decisions que s'acaba prenent és la de rellevar aquesta persona i substituir-la per algú més proper que necessita tot un procés d'adaptació i, per tant, hi ha uns costos d'entrada que es podrien estalviar si seguís al capdavant la persona que hi havia anteriorment.

¹⁷Higher Education in Regional and city development. El cas de Catalunya (OECD, 2010).

gic, del pressupost (...)), i acabava dient que «per un funcionament eficaç de l'organisme de govern, aquest hauria d'estar integrat per no més de 20 persones, incloent membres externs». Val a dir que la tendència a les noves universitats europees és justament apostar per la descentralització de les decisions i pel retiment de comptes, concretat en un model de govern compartit amb membres externs, i per la presència de consells supervisors també externs. Si aquesta és la tendència que cal anar implementant a les universitats catalanes, no cal dir que d'entrada és necessari que hi hagi un fort ajustament, acompanyat d'una gran flexibilització de tot l'entramat d'estructures i reglaments existents a l'actualitat.

Respecte a les funcions, el rector hauria de ser el responsable de tirar endavant el pla estratègic i podria ser triat per una Junta de Govern a partir de la presentació de candidats per òrgans col·legiats. Per tal de tenir força potser caldria mirar de reformular l'excessiva presència de burocràcia en la presa de decisions i centrar-se en un nou escenari per a la captació de recursos humans i nous mecanismes de finançament intern i extern. També caldria que degans i directors de departament no siguin un contrapoder i, per tant, caldria que formessin part de la confiança del rector per poder tirar endavant el pla estratègic. En aquesta línia, la Junta de Govern hauria de ser més àgil, formada per membres externs a la universitat principalment, però podrien ser designats pels seus òrgans col·legiats, basant-se en criteris de reconeguda capacitat i mèrit, i amb un compromís de dedicació. Així se li podria atorgar més responsabilitats, però a la vegada fer-ho mitjançant mecanismes de control.

Amb tot això els objectius que es persegueixen són els següents. En primer lloc, incrementar l'agilitat en la presa de decisions, en especial les estratègiques, per donar resposta als canvis socials i tecnològics; en segon lloc, enfortir la relació universitat-societat millorant-ne la confiança mútua; en tercer lloc, aconseguir que el disseny i l'execució de la planificació estratègica siguin estables, sense dependre de condicionants polítics, ni d'equilibris interns; i en quart lloc, incrementar la transparència, el retiment de comptes i la responsabilitat davant de la societat. Respecte a aquest darrer punt, és imprescindible optimitzar els recursos disponibles, i en aquest sentit el nou model de governança ha de cercar l'eficiència dels recursos públics com a prioritat indispensable. En aquest sentit, l'ens que distribueix el finançament no hauria de ser el mateix que avalua, el qual ha d'actuar també amb la màxima independència i preocupat per l'avaluació de la qualitat i no dels seus efectes econòmics. Ara bé, si hi ha un aspecte en el que rau una de les claus de la governança: la independència de l'Administració.

Per altra banda, si ens centrem en la relació actual entre el teixit empresarial i la universitat, fins ara s'ha articulat a través dels consells socials i no ha funcionat bé del tot. La proposta que actualment hi ha sobre la taula és que la Junta i el Consell Social siguin un únic òrgan de govern. Tot i així, una proposta possible seria reservar la Junta de Govern com a òrgan de govern on es prenen les decisions, i el Consell Social com a òrgan de rendició de comptes *ex post*. Per als representants de la societat o per als empresaris, prendre decisions de què s'ha de fer a la universitat costa, perquè no és una tasca gens fàcil. Per tant, obligar a ratificar tots els acords de govern és un problema perquè els posa en un compromís. Una possible proposta seria alliberar-los de les aprovacions i donar-los la potestat per a les avaluacions *ex post*. És fàcil pensar que si un òrgan posteriorment l'avaluarà, el primer prendrà decisions de forma més analítica. En conseqüència, més que no pas fer votar al Consell Social, cal saber que de les decisions que prengui, n'haurà de retirar comptes. Aquesta podria ser una mesura de governança més eficaç que no pas l'actual. En tot cas, els consells

socials de les universitats han de ser el mitjà per apropar universitat, societat i empresa, mantenint un diàleg constant per tal d'encaixar les necessitats d'una i altra banda a fi de millorar la formació competencial i el rendiment dels llicenciats, i fer-ho d'una manera dinàmica, com el mercat laboral actual exigeix. Per últim, una altra tasca dels consells socials, ben diferenciada d'aquestes, és dedicar esforços a buscar finançament fora de l'àmbit públic.

En definitiva, cal revisar la governabilitat per dissenyar un sistema que reorganitzi el poder de les autoritats executives, potser amb més responsabilitat, i a la vegada preveure un possible canvi de la influència dels òrgans col·legiats i representatius de la institució, que podria ser una participació més activa d'agents externs, preparats i compromesos amb la universitat. I també hem de pensar en la necessitat de la presència de gestors d'alt nivell, amb un perfil professional ben definit, per professionalitzar les gerències i la gestió de la universitat.

7 EMPRENEDORIA I INNOVACIÓ

7.1 El concepte

*El fracàs com a oportunitat.
Estar preocupats i implicats.*

Segons el filòsof José Antonio Marina, «emprendre és una funció prèvia a la innovació. No implica convertir-se en empresari, sinó adoptar una actitud activa, resolta i eficaç davant de totes les situacions i problemes que ens planteja la vida». En altres paraules, l'emprenedoria és una actitud que permet aprofitar l'oportunitat, el moment. I això moltes vegades no depèn del grau de formació que es tingui. Si en comptes de dir empenedor, diguéssim innovador, potser veuríem més clarament de què estem parlant. Ara bé, no cal que cenyim el concepte, sinó que el podem ampliar per aconseguir que la innovació estigui present en les tasques que cadascú desenvolupa. Podem veure-la com un mecanisme concret a l'hora de fer la nostra activitat, a l'hora de tenir creativitat, capacitat d'iniciativa, per decidir iniciar alguna cosa de *motu proprio*, que no necessàriament ha de significar dur a terme una activitat econòmica o empresarial. Això és important perquè un dels elements habituals és que l'alumne, fins arribar al món universitari, està acostumat a fer el que li manen; ara bé, poques coses per iniciativa pròpia. El sistema s'ha modulad *grosso modo* de forma que l'alumne fa el que se li diu. I la característica fonamental de l'empenedor és justament la contrària: la seva capacitat d'assumir riscos. Per tant, té una filosofia de vida, d'inquietud i de reinventar-se que no necessàriament està relacionada amb la capacitat d'innovar i crear. Conseqüentment, aquesta filosofia d'apostar i arriscar, que no està lligada al món educatiu en general, i a l'universitari més particularment, s'hauria d'afegir d'alguna manera dins del sistema educatiu. És a dir, el que cal és introduir els valors de la creativitat i de la innovació ja des de petits, a l'escola. Aquest és un dels aspectes més importants al qual hem de destinar esforços des de l'ensenyament i també des de la societat en general, per exemple, posant en valor la figura de l'empresari als mitjans de comunicació locals i estatals o als programes infantils, enlloc de mostrar-los com els dolents de la pel·lícula.

Estretament vinculat al concepte d'empenedoria n'hi ha un altre, el de fracàs. I aquí ens trobem més aviat amb un problema cultural. Convé explicar a l'escola que fracassar pot ser un èxit, que cal que es vegi com un mèrit, i no com un desastre. Aquesta és una de les idees recurrents en altres països, amb entorns culturals diferents, on la idea de fracàs, lluny d'estar estigmatitzada, rep una visió positiva. No obstant això, impregnar els joves d'aquests tipus de valors no és fàcil. Per corregir aquestes orientacions, molt pròpies de la mentalitat de la nostra gent, és important vincular l'orientació empresarial directament a la formació, i fer-ho al llarg de tot el procés educatiu, en especial durant l'ensenyament superior.

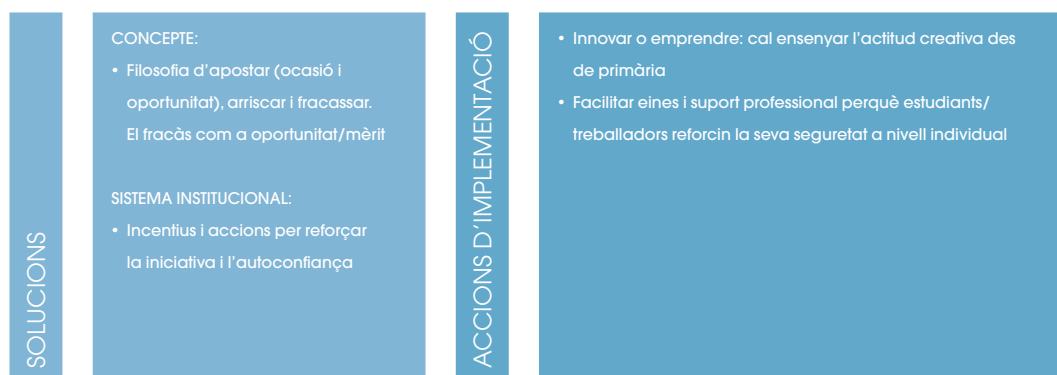
En darrer terme, apuntar una idea diferent. I és que el concepte d'empenedoria es pot lligar amb algun dels elements de la creació de l'estat del benestar. Així, mentre a d'altres països el missatge tendeix a estar més en la línia de la innovació, la creació, el risc, etc. aquí sembla que es tendeixi a donar el missatge que més aviat se socialitzen els problemes i per tant és com si se li digués a l'individu que si té un problema, el sistema l'intentarà resoldre per ell. Això, en certa manera pot portar a un relaxament de la capacitat d'acció a partir

PROBLEMES DETECTATS
CONCEPTE:

- Confusió terminològica
- Mot tabú
- Estigmatització del fracàs
- Pèrdua de benestar
- Pèrdua de la capacitat de risc (visions oposades)

SISTEMA INSTITUCIONAL:

- Socialització dels problemes. El sistema ho resoldrà: creació de seguretat excessiva
- Abandó de l'excel·lència (en alguns casos)

de reforçar el mecanismes de seguretat del seu voltant, actuant com a protectors, i fins i tot substitutius, de la seva capacitat d'iniciativa. La tasca de la societat per revertir això no és fàcil, però sí necessària, i més que mai en aquests moments de crisi, i per extensió de repensament de les estructures socioeconòmiques.

7.2 Fomentar l'esperit emprenedor durant el procés educatiu

El pensament divergent. Voler: actituds; poder: recursos; saber: aptituds

Catalunya com a país és emprenedor. Un país que és capaç de crear un sistema amb tan-tes associacions i fundacions de tota mena té una certa capacitat d'iniciativa. Si ens fixem amb les dades, els qui han creat aquests organismes, associacions, etc. són emprenedors i són innovadors. Per tant, si d'entrada som un país que crea, pensa i té iniciativa, ja tenim molt de guanyat, perquè només cal reactivar-ho. La taxa d'activitat emprenedora a Catalunya és de les més altes d'Espanya, tanmateix resta lluny de la dels països capdavanters (Vaillant, Guallarte, 2011).

Com s'ha de fer per crear o revifar aquest esperit emprenedor? D'entrada això va més enllà d'una tasca educativa per passar a ser una tasca social. El procés formatiu en ell mateix no fomenta actituds emprenedores. Hi manca un entorn més favorable a la innovació. Aquest és l'entorn que s'ha de desenvolupar en primer lloc, i, a continuació, passar a introduir l'emprenedoria des de l'inici de l'escolarització. Ara bé, com s'ensenyava això? Aquesta actitud s'ha d'anar educant a través d'activitats des de la primària; ara bé, ens trobem que els ensenyaments a primària, secundària i superior no tendeixen a fomentar ni les actituds ni l'entorn favorable a l'emprenedoria. És veritat que els valors emprenedors són intangibles i difícils d'assumir a través d'un ensenyament reglat —la creativitat, l'autonomia personal, la responsabilitat—, però una fórmula seria intentar incloure aspectes específics en els programes formatius de manera que l'orientació creativa i innovadora estigui inclosa dins dels ensenyaments reglats, per tal que tots els alumnes, des dels més menuts —via jocs— fins als més grans —amb visites a institucions i empreses, i xerrades dels empresaris a les escoles— hi entrin en contacte i en sentin parlar. Per altra banda, també caldria cobrir la necessitat d'incloure assignatures d'emprenedoria en els estudis universitaris, ja siguin humanístics o de caire més científic, així com en la formació professional. Ara bé, l'empre-

nedoria que s'ha d'ensenyar des de ben petit, com dèiem, és una actitud, la conseqüència de la qual és ser empresari o no; es pot ser un bon emprenedor dins del lloc de treball sense necessitat de ser un empresari. Cal però anar amb compte amb qui i com es fa l'assignatura. No pot ser que qui la imparteixi sigui una persona que no ha estat mai un emprenedor, perquè en comptes de traslladar als alumnes la seva experiència, només els pot traslladar una visió teòrica. Per això seria molt important que els experts, els professors de formació professional i universitat, facin estades a empreses i institucions diverses, perquè després puguin traslladar la seva experiència als alumnes.

Centrant-nos en l'àmbit de la universitat pública es podria fer molt més per ensenyar aspectes i temes que no s'ensenyen i són importants per a la formació dels futurs graduats. Per exemple, quan una empresa demana un treballador, dóna una llista d'uns quants punts que inclouen, capacitat de comunicació, d'anàlisi, de conduir equips, etc. i aquestes competències no s'han gairebé desenvolupat durant la formació. Si això ho confrontem amb les mateixes titulacions tant a l'àmbit privat com a l'àmbit internacional veiem que en aquests àmbits sí que hi ha realment un seguit de matèries que desenvolupen aquestes habilitats que la societat i el món laboral reclamen. El problema el trobem en què en l'àmbit formatiu costa molt canviar un programa o introduir una assignatura nova, i les noves titulacions no han servit de gaire encara, perquè en el fons l'alumne hi ha comptat relativament poc, i a l'hora d'elaborar els programes hi ha hagut una certa manca de visió global. Tanmateix, el que està clar és que hem de continuar destinant esforços a millorar aquests aspectes.

Per tancar aquest punt, una referència a la teoria de Ken Robinson (Robinson, 2009, 2013) sobre el pensament divergent, que pot ser molt suggeridora. A partir d'una interacció amb nens molt joves, Robinson explica com mentre la majoria dels infants de 3 a 4 anys són excepcionals pel que fa al pensament creatiu, només un parell d'anys després el rati es redueix del 90% a menys del 10%. Això ens ve a dir que la manera de fer que tenim el que fa és

eliminar creativitat. La perdem en bona mesura perquè en el nostre sistema tendim a acceptar i a explicar que només hi ha una resposta; i això no és res més sinó l'antítesi de la creativitat. Quan els alumnes arriben a la universitat ja és força tard, i aconseguir ser creatius és difícil. Amb això volem dir que el foment de la creativitat, la innovació, l'emprenedoria, etc. no es resol només introduint assignatures, sinó fomentant actituds, formes de fer, de reaccionar, d'actuar... i sobretot canviant la manera com expliquem i orientem els alumnes des dels inicis de la seva formació. Hem d'aconseguir que els alumnes facin un pas més i passin d'estar només preocupats a estar també implicats.

7.3 Relació Empresa-Universitat-Societat

Col·laboració, cooperació i implicació

Fa 100 anys la universitat no estava directament vinculada al mercat laboral, primer perquè molts dels universitaris ja estaven col·locats per la família i els excel·lents podien dedicar-se a la carrera acadèmica. Ara bé, quan la universitat es massifica, entra en joc com s'orienta cap al mercat laboral. No obstant, el que pot haver passat és que s'hagi orientat excessivament envers l'ocupació, i això pot ser en part culpa de la universitat, però també de la societat (aquí hauríem de veure com en qüestió de primària i secundària la família també pot influir en això).

Tanmateix, per altra banda, la clau radica a aconseguir tenir un teixit productiu, institucional, industrial i empresarial que ens demandi excel·lència.¹⁸ Si no ho fa vol dir que alguna cosa falla en la nostra societat, ja sigui perquè els que en formen part tenen una visió massa a curt termini, perquè la dimensió empresarial és massa petita, perquè manca ambició, suport financer, administratiu, etc. o perquè hi ha un desencaix a l'hora de coordinar les necessitats de l'empresa i la societat amb el que els ofereix la universitat. En definitiva, hi ha responsabilitat de la societat en general i del teixit productiu en particular perquè es valori més l'estudiant i el coneixement —i no només les habilitats més immediates. A l'actualitat, un dels debats que ocupa l'empresa i la universitat té dos vessants que acaben confluint: empresaris que demanen un perfil estricte de baix nivell, però que sàpiga gestionar; i empresaris que acusen la universitat perquè es dedica a formar gent que sap massa. Està clar que hem de tornar a situar el debat. La universitat té una finalitat i els empresaris han de saber que els estudiants necessitaran uns complements formatius que no els trobaran a la universitat. I això és així perquè determinades competències no s'han d'aprendre a la universitat, sinó al món laboral.

Ara bé, una de les preguntes més importants que ens hem de formular és, si el mercat no té capacitat per absorbir els llicenciats, de qui n'és la culpa? De la universitat? D'una deficiènciària planificació de l'Administració? Del sistema productiu? Aquesta manca d'encaix entre la demanda i l'oferta de graduats potser s'arreglaria augmentant la informació i l'orientació de l'alumnat prèviament a escollir la carrera, però també creant un teixit empresarial més exigent, actiu i emprenedor. Per altra banda, si dediquem tants esforços però després no tenim empreses que necessitin gent amb tanta formació, de què ens serveix? Ens fa falta un pla i una estratègia, perquè sinó perdem massa recursos.

¹⁸No pot ser que, per exemple, de 5 promocions de doble titulació a la UPC ningú no hagi trobat feina a Catalunya. Pensem en les implicacions econòmiques que en termes inversió sense retorn té el fet que els 100 millors estudiants d'Espanya hagin hagut d'emigrar en els últims 5 anys.

Fixem-nos ara en la investigació. Actualment la majoria de la investigació, la creació d'empreses i la transferència de coneixement pertany als grups de recerca independents que es busquen la vida per trobar finançament extern. S'ha produït aquest fenomen inesperat: la universitat ha avançat gràcies al professor emprenedor que ha ajudat centenars d'investigadors i també gràcies a servidors públics que amb la seva empenta han millorat el servei. Però aquest sistema científic del nostre país, que es dona de forma espontània, és molt tendre (fa molt pocs anys que s'ha consolidat). Treure diners d'això és un disbarat, ja que la transferència potent, la creació d'empreses i les patents, estan començant. Ara bé, si a les empreses els falten grups de recerca i de desenvolupament, i a les universitats els manquen recursos, compartir el finançament de la recerca podria ser una solució. Però per fer això a les empreses també els cal un departament que sàpiga què demanar. Donar prioritat a aquesta interfície és extraordinàriament necessari. Una opció per millorar la situació podria ser vincular els centres de recerca empresarials a la universitat, situació que probablement en permetria augmentar el rendiment per part de totes dues bandes.

Tot i així, un dels principals punts d'aquesta falta d'encaix entre l'empresa i la universitat pot venir per la baixa valoració que la primera fa de la innovació i la recerca, tal i com han expressat algunes veus de la direcció de determinats centres d'investigació, fet que fa difícil la transferència i difusió de la recerca des d'aquests centres cap a la societat a través de les empreses (patents, *spin-offs*, etc.). En aquesta mateixa línia es parla també del fet que a l'empresa hi ha una certa manca d'anàlisi econòmica i especialistes en aquest aspecte. Dit d'una altra manera, a les empreses, i en especial a les PIME, els manca innovació, i caldria que apostessin en aquest sentit. Un altre problema el trobem per la banda del desconeixement. L'empresa que es troba amb limitacions de capacitat a l'hora de dur a terme certes activitats d'investigació i no sap com solucionar-ho hauria de poder contactar amb la universitat, i actualment no hi acut. Com tampoc no ho fa per tal de solucionar els seus problemes pel que fa a les necessitats de formació, ja sigui per desconeixement del fet que la universitat ofereix aquests serveis, o perquè a la pràctica la universitat no els ofereix. Sembla, per tant, que si un aspecte és clar és que hi ha una manca de diàleg entre aquests dos agents socials, que porta a ineficiències massa importants que s'han de superar tant sí com no.

En clar contrast amb això ens trobem que des del sector empresarial es continua dient que la universitat no funciona i que s'ha de sotmetre en major mesura a les necessitats de l'empresa. La realitat és que tots anem en el mateix vaixell i, per tant, cal que tots remem en la mateixa direcció, sinó cap vent no ens durà a bon port. El que necessitem és una universitat on convisqui la iniciativa pública amb un cert grau d'iniciativa privada, i el contacte entre universitat i empresa sigui constant. Per això cal apropar la universitat a l'empresa, fent-ho no des de la imposició, ni la mercantilització, sinó des de la relació basada en el respecte mutu. I allà on no arribi la col·laboració, l'Administració ha de poder fer d'estimulador. D'altra banda, també hem de ser seriosos amb l'encaix. Si l'empresa s'hi vol implicar, tenint en compte els problemes de finançament de la universitat, potser haurien de pagar una quota a la universitat, i fer un mix d'universitat publicoprivada. Ara bé, des de la universitat cal que es sigui seriós i responsable, per tal d'evitar que l'empresa tingui dubtes sobre la relació que vol establir amb la universitat.¹⁹ És a dir, si la visió que es té de la universitat és la d'un model rígid, on l'empresa no hi té res a dir perquè els professors i la universitat prenen les decisions, és molt probable que a l'empresa no li interessi invertir-hi els seus diners.

¹⁹De vegades l'empresa té la percepció, per exemple, a l'anar a signar una càtedra, que la situació és: «tu posa els diners que jo ja sé el que haig de fer». Si l'empresa posa uns diners vol formar part i saber com es fan les coses (i.e. participar en l'oferta formativa).

Quan per exemple una empresa posa diners en una càtedra o en un centre, el que està dient és que vol muntar a la universitat un centre de treball on els millors estudiants hi puguin treballar, que els acreditarà la feina, i només podran seguir si mantenen els seu nivell acadèmic. Per fer això cal que tingui alguna cosa a dir en la forma de dirigir la càtedra o el centre. A les empreses la titulació universitària els serveix de filtratge, i per això un dels aspectes que també els interessa és com poder fer des de la universitat l'acreditació²⁰ en capacitats directives. Mirem què passa al món i observem quin model segueixen les grans universitats. A la majoria dels casos ens trobem amb la presència d'una combinació pública i privada (l'empresa paga una quota a la universitat) amb un sistema menys rígid que el que impera aquí. Aquest hauria de ser el gran pas modernitzador de la nostra universitat per afrontar el futur amb perspectives d'èxit. Ja no té sentit tenir una universitat on no convisquin la iniciativa pública i la privada, i el contacte universitat i empresa, evidentment amb una relació de respecte mutu. A Catalunya això no hauria de ser tan difícil, ja que tenim uns mínims de qualitat tant al món universitari com a l'empresarial, tenim una universitat homologada, i tenim un sistema productiu dinàmic, que exporta de valent, per la qual cosa col·laborar, sense imposicions, està carregat de sentit. En aquesta línia hauria de ser possible arribar a un pacte que inclogui tot l'arc parlamentari, empresaris i sindicats. No es tracta d'un fet utòpic, atès que hi ha gent amb aquesta predisposició pràcticament en tots els àmbits polítics, sindicals i professionals. Aconseguir-ho seria molt beneficiós per a tothom, no només si l'empresa accepta com és la universitat, sinó també si la universitat entén que l'empresa no és un enemic.

Potser es poden emprendre un altre tipus d'accions i d'iniciatives conjuntes: que una empresa es pugui instal·lar a la universitat, que s'esdevingui una col·laboració estreta en els projectes d'innovació, amb posada en marxa i supervisió conjunta, que participi en la confecció dels plans d'estudis; allò que no sigui pervers i pugui ser una bona contribució per a totes dues bandes. D'aquesta manera es poden anar creant sinergies que acabin confluint en la definició del model de creixement que li cal a la nostra societat i per al seu desenvolupament posterior.

Una altra manera de crear aquestes sinergies seria tan fàcil com acostar els treballs de fi de grau, les tesis doctorals i els estudis postuniversitaris en general a la realitat socioeconòmica del país. Poder fer una part dels estudis a les empreses, que els doctorands hi puguin fer una primera estada per tal d'elaborar la seva tesi, a fi que la temàtica sigui d'actualitat i el més pròxima possible a la realitat, seria una contribució excel·lent que hauria d'ajudar a millorar el desenvolupament industrial, social i econòmic del país. Hauria de ser un treball conjunt amb empreses i institucions, tant nacionals com internacionals, amb la intervenció dels serveis d'estudis, els departaments de producció, d'organització, de màrqueting, de recursos humans, etc. A més, és important que entre aquestes empreses i institucions no només n'hi hagi de grans, sinó que hi tinguin un paper destacat també les petites i mitjanes empreses, i els diversos organismes que constitueixen una part molt important del teixit del nostre país. D'aquesta manera se'ls posaria en contacte directe amb la recerca i rebrien un bon impuls de cara al seu nivell d'innovació. Per altra banda, la realització d'una part dels treballs a l'estranger permetria copsar la realitat socioeconòmica i la forma de treballar d'un altra economia per tal d'aprendre'n i implantar-ne els aspectes que funcionen, tot i adaptant-los a les nostres característiques, necessitats i realitat.

²⁰S'ha fet algun intent fora d'Espanya, establint un acord amb la universitat per muntar un centre empresarial on hi havia personal propi. Es permetia que només el grup dels 10 millors estudiants d'aquella universitat pogués participar en els projectes del centre. A aquests estudiants se'ls anava acreditant en experiència internacional i en habilitats en tots els àmbits: comunicació, gestió d'equips, etc. Així l'estudiant, a cinquè, si havia mantingut els seus nivells d'estudis, tenia acreditat el segell d'una multinacional conforme havia superat certes habilitats directives, i per a l'empresa és una manera de reduir un rati de formació posterior. Això a Barcelona no és fàcil de fer, perquè costa molt que es pugui compartir i cogestionar la direcció entre la universitat i l'empresa.

En definitiva, el discurs sobre el lligam entre empresa i universitat és vast, però malauradament la pràctica és escassa: manca una vertadera implicació entre la universitat i l'empresa que vertebrí la societat.

8 CONCLUSIONS

L'educació, com a procés de transmissió del bagatge cultural d'una comunitat, és clau perquè aquesta es desenvolupi i aconsegueixi nou i millor coneixement. Com que aquest coneixement és un dels aspectes essencials a través del qual les societats han anat avançant, responant així al seu continu procés de transformació, hem de plantejar-nos la necessitat d'un país basat justament en el coneixement. Ara bé, per això hem de tenir ben definits tant el model de país com el model productiu que volem, i això només es pot aconseguir a través de canvis profunds i estratègics. Per adonar-nos-en tan sols cal que fem un cop d'ull al camí que ha seguit Europa. Finlàndia, Suïssa o Alemanya, per citar alguns exemples, en el seu moment, van fer una aposta a llarg termini per les persones i per un model concret de societat.

Això és justament el que ens cal fer ara a nosaltres: incrementar el nivell de formació de la població. Perquè si bé el percentatge de joves que tenen formació superior està per sobre de la mitjana europea, no passa el mateix amb la resta de la població activa. Hi ha un excés de població amb només formació bàsica, mentre que tenim un dèficit important de treballadors amb formació intermèdia (batxillerat i cicles formatius de grau mig). Per tant, hem de centrar bona part dels nostres esforços a aconseguir incrementar aquest gruix de treballadors, que han de ser els que ens permetin fer un gran pas endavant com a societat.

Continguts i metodologia: un paper més actiu per a l'alumne

Tot i això, centrant-nos en la base del sistema educatiu, els primers esforços els hem de dirigir a la detecció prematura dels casos problemàtics que acabin desencadenant el fracàs escolar. Les actuacions que es puguin dur a terme durant les primeres fases, si pot ser abans de primària, a l'educació infantil, són clau, ja que permetran una major facilitat en la seva reconducció, i probablement aquesta es pugui fer amb més garanties d'èxit. Per això, però, calen recursos i eines de diagnòstic que actuïn com a bons indicadors. I en determinats casos el que caldrà fer serà reconduir l'alumne. Així, pel que fa als alumnes que s'estimen més no seguir un cop acabada l'educació obligatòria, o que els darrers anys d'aquesta s'inclinin pels aspectes més pràctics, l'escola ha de ser l'instrument que els permeti compaginar feina i estudi per tal de fomentar la seva inserció laboral. Per aconseguir-ho caldrà flexibilitzar les etapes educatives i desenvolupar itineraris d'inserció personalitzats en cadascuna d'elles, enfortint les passarel·les ja existents, de forma que es permeti la màxima flexibilitat entre les diferents etapes del sistema educatiu, principalment les de l'ensenyament secundari no obligatori, i les que possibiliten el pas a l'educació universitària.

Ara bé, això també és vàlid per als casos d'excel·lència. En aquest sentit cal monitoritzar molt especialment els alumnes més avançats per tal de caminar cap a l'excel·lència edu-

cativa, si el nostre objectiu és la cultura de la qualitat. I és que una de les característiques de l'escola actual és la seva enorme diversitat, i una de les maneres de tractar-la de forma efectiva pot ser mitjançant la personalització de l'educació a través d'agrupaments, que tinguin en compte la diversitat dels alumnes en determinats moments i assignatures, en petits grups homogenis amb independència de l'edat, atenent els interessos i capacitats, traduïts en programes d'innovació i currículums diferenciats, tot i reforçant l'exigència.

En aquest sentit cal fer un esforç per redissenyar els continguts i la metodologia d'ensenyament. Es pot començar per reduir el currículum, que s'ha anat inflant reforma rere reforma: volem ensenyar moltes coses però n'acabem ensenyant poques bé. Aquí rau una part important del problema educatiu. Ara bé, el que sí que ha d'incloure aquest currículum ha de ser el paper prioritari que se li ha de donar a l'aprenentatge del llenguatge en general, doncs en aquest aspecte s'hi detecten moltes mancances als estudiants actuals. El nivell amb què els llicenciats i graduats s'incorporen al mercat de treball és deficient, no tant de coneixements, sinó pel que fa a la capacitat de comprensió, de comunicació i d'expressió. Hi ha fortes mancances pel que fa a la capacitat d'anàlisi, d'escriptura o d'oratoría, i això a qualsevol feina sí que és important; així com pel que fa al coneixement dels idiomes estrangers, especialment l'anglès. Per a això darrer cal comptar amb la col·laboració de professors tant nadius com d'altres que tinguin un coneixement ampli de l'idioma que ensenyen. Alhora, aquestes mesures no es poden impulsar utilitzant una metodologia tradicional i poc innovadora, sinó que cal canviar la forma d'ensenyar, fomentant el treball en equip, incrementant la participació de l'alumne i enfocant la formació cap a la millora dels resultats, mesurant el nivell d'assoliment dels propòsits.

El nou rol del professor: motivador, facilitador i orientador. La necessitat d'un referent

Justament aquesta figura, la del professor, és essencial en tot el procés de formació, i per assolir l'excel·lència educativa. Atès que la informació és a l'abast de tots a qualsevol lloc i en qualsevol moment, la figura del professor també ha de canviar i passar de transmetre un coneixement concret, amb un currículum tancat i predissenyat, a seleccionar la informació i organitzar-la per fer-la interessant a fi que l'alumne l'assimili de forma genèrica i global. En aquest sentit l'aspecte motivacional és clau. El professor ha d'estimular l'alumne, posar-lo al centre del procés d'aprenentatge, fer-li confiança, creure en ell i transmetre-li que hi creu. Ara bé, tampoc no podem anar a l'altre extrem i confiar-ho tot als alumnes, en especial a través de la introducció de les noves tecnologies TIC a l'aula. Amb aquest aspecte cal anar amb molt de compte, perquè aquestes han de ser un recurs i no un fi en elles mateixes; i per tant cal emprar-les amb previsió i planificació prèvia, seguint criteris estrictament acadèmics.

De la mateixa manera que el professor cal que estableixi una bona comunicació amb els alumnes, també ho ha de fer amb els pares, afavorint d'aquesta manera el desenvolupament personal i la motivació de l'alumnat. El fet que els alumnes puguin veure en el seu professor un referent, un model a seguir, un descobridor i potenciador de les seves habilitats, és molt important, perquè els serà molt més fàcil trobar el seu camí i fer-lo amb motivació i èxit si davant seu tenen algú que els serveix com a model a imitar. Per això és clau plantejar-se un major nivell d'exigència en la formació del professorat. Hi ha diferents mètodes i possibilitats però un, per descomptat, és una nota d'entrada superior en l'accés als estudis de magisteri. Els professors han de tenir un nivell elevat de formació pedagògica, cultural,

general, específica, etc. i autoritat moral. Tot això ha de confluïr en un elevat grau de proactivitat que els permeti estar plenament implicats en el procés educatiu, perquè la implicació del professor és clau per captar l'atenció de l'alumnat i implicar-lo en la formació, i així evitar que es desenganxi del sistema abans d'hora. En definitiva, ens cal promoure un tipus de professorat innovador, compromès amb la docència, que estimuli l'alumne i li transmeti la idea que ha de ser ell qui prengui les seves decisions, i amb un estret lligam amb la societat.

El món laboral i el model de país: una demanda exigent amb una visió de llarg termini

Si parlem d'implicació, també és clau aconseguir una major implicació del món social, institucional i empresarial amb el sistema educatiu i aconseguir-ne la integració en aspectes com l'elaboració dels plans d'estudis en el cas de la formació professional i la participació en l'oferta formativa universitària o en la recerca posterior. Integrar la iniciativa social i econòmica, així com les institucions, en la docència, afavorir la presència del professorat (universitari i de formació professional especialment) en el món professional perquè actualitzi els seus coneixements, garantir que els plans docents reflecteixin l'adquisició de determinades competències pràctiques que la societat reclama, etc. són alguns dels punts sobre els que cal reflexionar a bastament.

En línia amb les iniciatives del món laboral i professional, un dels aspectes que considerem que s'ha d'analitzar amb profunditat és la capacitat d'inserció al mercat laboral dels estudiants. Hem de mirar de trobar els principals motius d'aquest allunyament entre coneixements i competències assolits, per una banda; i necessaris, per l'altra, que ens ve a dir que el que tenim ara és un model de formació desequilibrat. Les tendències actuals, tal i com recull el darrer informe fet per McKinsey (2013), «*From education to employment*», mostren la necessitat cada cop més gran de professionals amb capacitats per fer coses, gent autònoma i adaptativa que sàpiguen resoldre problemes. Per això cal que els processos de formació estiguin més orientats cap a l'experimentació i la resolució de problemes, que col·laborin a orientar els futurs treballadors, obrint-los oportunitats i preparant-los perquè prenguin les seves pròpies decisions, sense necessitat de dir-los què i com ho han de fer. I per fer això cal reinventar com planifiquem les activitats i els estudis en general, i la coordinació entre els diferents agents del sistema educatiu, social i productiu.

I és que a l'actualitat ens trobem amb la gran paradoxa del món educatiu: no pot ser que la taxa d'atur dels joves sigui tan alta i a la vegada les organitzacions no trobin gent amb la formació adequada. A més, hem de tenir present que aquest desencaix entre la demanda que fa la societat i l'oferta de professionals és més important en l'àmbit de la formació professional. Alguna cosa no funciona. I cal que trobem què és i que hi posem remei al més aviat possible. Falla l'oferta o la demanda? O és el model econòmic? A la literatura recent hi ha un interès creixent per les capacitats i les competències que els estudiants adquireixen durant els seus estudis universitaris, i com aquests encaixen amb el mercat laboral actual; no només a Catalunya (Mora *et al.*, 2007; 2009), sinó també a nivell espanyol (Marzo Navarro *et al.*, 2009) i europeu (Bridgstock, 2009; García, Muñoz y Pérez, 2008; Nusche, 2008). El cert és que a mesura que ha anat augmentant el nombre de llicenciats, el valor atorgat als títols sembla que sigui cada vegada menor i, a més, es reben senyals que l'educació ja no garanteix la feina, fet que segur provoca un gran desencís entre la gent jove.

Òbviament, tombar cap a un nou model requereix temps i el que ara com ara cal fer és establir una connexió perfecta entre ells. Pensem, per exemple, que si en aquests moments la sortida de la crisi ha de venir de la indústria i del valor afegit, és indispensable que la formació professional formi quadres intermedis amb un major coneixement pràctic que no pas els graduats. Això cal difondre-ho a les escoles alhora que es fa un esforç important per prestigiar aquesta formació professional, no només dins del sistema educatiu, sinó dins de la societat en la seva totalitat. La implantació d'un sistema dual, semblant al que hi ha des de fa molts anys a Alemanya, ha de ser un dels punts clau en el debat de la formació professional al nostre país. L'altre és el fet que tant a Alemanya com a Suïssa, per citar dos exemples, la formació professional la planifiquen els agents socials (Tarriño y Lloret, 2011).

Ara bé, perquè això doni els fruits esperats, també hem de mirar cap a l'altra banda. I és que necessitem que la demanda d'aquests professionals sigui també elevada. El que estem dient és que les empreses han d'acostar l'exigència, la visió i la demanda, així com també el seu nivell de recerca, als estàndards europeus. Per fer-ho és del tot necessari que el món professional tingui una participació més activa en les decisions estratègiques del país. El fet que fins ara no ho hagi fet revela una possible manca d'ambició, com també una visió excessivament de curt termini per part de la societat en general, i l'empresariat en particular, que ha de capgirar-se si volem seguir un model de desenvolupament òptim. Això, a més, ho podem veure com una altra manera d'impulsar l'exigència del sistema educatiu, però sobretot ens cal veure-ho com un dels aspectes clau per impulsar el sistema productiu i els valors socials, i fer, de la nostra, una economia competitiva i sostenible a nivell internacional. Una economia que sigui capaç de crear treball de qualitat i, conseqüentment, retenir el talent, i eviti la fugida de bons professionals cap a altres països fruit de la manca d'oportunitats laborals amb què es troben aquí, i per tant la descapitalització cultural i formativa de la societat. En definitiva, aquest canvi d'estructura de qualificació i de demanda de professionals hauria de constituir el punt primordial de l'agenda educativa del segle XXI.

El món universitari: garant del coneixement i implicat en la societat

En aquesta mateixa línia, però, si ens fixem en el món universitari, en primer lloc és del tot necessari impulsar l'aproximació entre la universitat i el món professional i econòmic, que ha de venir d'una col·laboració simètrica entre ambdues bandes. I quan això no sigui suficient seria l'Administració l'encarregada d'intervenir-hi. Més concretament, cal modificar la governança de la universitat perquè l'empresariat i els professionals puguin col·laborar en la planificació formativa. A més, s'ha d'aprofundir en més programes que afavoreixin la inserció laboral dels titulats i fomentar la mobilitat del professorat i els recercadors en empreses: cal modernitzar la universitat incrementant-ne la flexibilitat, per donar una resposta ràpida a les exigències de la societat del coneixement i del context internacional.

Si ens centrem en l'organització de la universitat, tres són els eixos que configuren el debat a l'hora de millorar-ne el funcionament: l'actual model de govern, el retiment de comptes a la societat i l'estatut del funcionariat. Cal revisar-ne la governabilitat per dissenyar un sistema que impliqui més responsabilitat per part de les autoritats executives, que repensi i reorienti la funció dels òrgans col·legiats i representatius de la institució, i faciliti una creixent participació d'agents externs, preparats i compromesos amb la universitat. Juntament amb aquests tres eixos, l'altre gran focus de debat l'hem de centrar en la necessària reestructuració del mapa de titulacions, per aprofundir en l'especialització, i definir així un

mapa de no concurrència que incrementi l'eficiència de l'actual. La creixent proliferació de facultats repartides per tot el territori, amb la intenció de fomentar-ne una política de cohesió, pot no haver estat la correcta, especialment des del punt de vista de l'eficiència. I aquí l'Administració, que hi ha tingut molt a veure, cal que endegui un pla per racionalitzar el sistema.

Per altra banda, a la universitat se li ha de demanar una major implicació dintre de la societat en tots els reptes plantejats per tirar endavant el país i l'economia, sense oblidar-se de seguir amb la seva funció de contribuir a la formació i al pensament, dues necessitats clau de la societat a què serveix. Avui dia la universitat està massa absent en els temes de debat de la societat; promou un tipus de professorat els incentius dels quals de vegades poden ser més materials que no pas intel·lectuals, fet que torna a posar de manifest que tenim un problema d'organització i de prestigi de l'ensenyament.

La universitat, com a darrer garant del coneixement, de la reflexió, i del rigor del pensament, i amb ella tota l'estructura educativa, ha de poder gaudir d'un lloc preeminent dins de la societat; ha de ser vista com una de les institucions més importants per al desenvolupament d'un país; i ha de ser tinguda en compte a l'hora de planificar el seu marc cultural, social i econòmic. I aquí l'Administració té un paper molt important.

L'Administració. Consens i diàleg: limitar els criteris ideològics i la dependència del cycle polític

En aquest sentit, cal aconseguir que aquesta administració sigui més propera, i faci polítiques concretes, més adaptades, i més flexibles, i en certs casos que impliquin una actuació més extensa sobre els plans d'entorn. Per altra banda, els centres escolars haurien de tenir un contacte més directe amb l'Administració. I per això cal tenir una administració àgil, i sense pressions socials, que faciliti la interconnexió de centres. Primària, secundària, formació professional i universitat no poden mirar-se només a si mateixos, sinó que és important que parlin entre ells, establint mecanismes de comunicació cada vegada més potents i eficaços. Ara bé, per aconseguir tot això hauria de ser possible arribar a un pacte d'estat estable i perllongat en el temps que inclogui tot l'arc parlamentari, empresaris, professionals i sindicats, amb voluntat de diàleg i consens, i cessió cap a les necessitats del país. En cas contrari, és molt difícil que ho aconseguim. Cal ser conscients que amb criteris exclusivament ideològics no es pot intentar millorar l'ensenyament. Per tant, és necessari que hi hagi un consens real sobre què volem ensenyar a la societat i una estabilitat de les polítiques educatives més enllà del cycle electoral. I per fer-ho l'obligació del món educatiu és no dependre estrictament de la política.

Sortir de la tendència que marquen les dades: aprendre dels millors. Cap a la versatilitat del coneixement

La tasca no és gens fàcil, perquè tal i com ja hem comentat, i tenint en compte les dades dels darrers informes PISA, es pot comprovar com el sistema educatiu català no assoleix uns bons resultats, com desitjaríem: hi ha pocs alumnes en els nivells alts i molts en els baixos. Corregir aquesta tendència és la tasca a la qual cal destinar més esforços sense escatimar cap recurs. Per fer-ho ens podem fixar en els models educatius d'alguns països que excel·

leixen en aquest aspecte, però amb precaució, perquè una reforma d'aquesta mida requereix no copiar mimèticament models d'èxit a l'estranger, sinó obrar amb prudència a l'hora de fixar-nos-hi, atès que aquests són el resultat de llargs consensos i pràctiques culturals amb arrels històriques molt diferents a les nostres i, per tant, difícilment exportables en el curt i mig termini sense abans canviar la nostra realitat cultural bàsica. Aquesta realitat és un dels factors més importants que hem de tenir en compte per poder avançar de forma progressiva, amb el consens i la participació de tots, adaptant les bondats dels altres sistemes a la nostra idiosincràsia per així tendir cap a un model que formi per saber, per pensar, i que estigui especialment orientat per saber actuar i emprendre. El que no podem fer és entotsolar-nos i deixar escapar oportunitats, sinó tendir cap a un esforç conjunt buscant l'excel·lència.

Tot això sense oblidar-nos del nou paradigma de formació: formar-se al llarg de tota la vida, i abandonar la idea de destinar només uns anys a formació. Per fer això el primer pas és superar la desafecció amb què ens trobem no només en l'ensenyament obligatori, sinó també a tota la resta. I per superar-la cal la implicació i la participació en primer lloc de la família, i en segon lloc de tota la societat, ja que és també corresponsable del nivell educatiu dels seus membres. Per això hem de ser molt conscients que el primer que cal fer abans d'emprendre una reforma del sistema educatiu és tenir present el tipus de relació existent entre l'escola i la societat. Aquesta també té un paper molt important en la construcció d'un bon sistema educatiu, com a generadora de sinergies que tenen complicitat amb la resta d'agents. Aquí podem destacar la importància del paper dels mitjans de comunicació, amb programes de debat, educatius, etc. que fomentin la reflexió, la lectura, el raonament, etc. I en darrer terme, en línia amb la divulgació, també cal fer un esforç de comunicació del que costa la inversió en educació per tal de començar a conscienciar la gent de la necessitat d'aprofitar els recursos que tenen al seu abast, i del cost que representa malbaratar-los en fer-ne un ús ineficient.

No obstant això, hi ha aspectes de l'educació en què cal incidir directament i canviar-los profundament, però també n'hi ha que funcionen. En aquest cas el que cal fer és potenciar-los, fer-ne difusió i intentar estendre'ls a la resta de la comunitat educativa. L'educació és un dels aspectes determinants per a l'evolució d'una societat i la formació dels seus ciutadans; i per això cal valentia i determinació per redreçar el rumb del nostre sistema educatiu. En aquest sentit, cal començar a poc a poc, amb objectius factibles. Rellegint Leonardo da Vinci... *chi non può quel che vuol, quel che può voglia*.²¹

²¹ *Qui no pot el que vol, que vulgui el que pot.*

9 ABC DE LES ACTUACIONS- PROBLEMES-SOLUCIONS

1 ACTITUD I MOTIVACIÓ

Superar la desafecció mitjançant estímuls de tot tipus tant als alumnes com al professorat. Augmentar la implicació dels alumnes. Creació d'un entorn estimulants i agradable. Implicar més la societat. Reconeixement dels qui ho fan bé.

Crear incentius per al professorat per fer activitats diferents. En funció dels resultats dels alumnes, participació en activitats i projectes. Vincular mèrits, triennis, a activitats d'innovació, participacions diverses, nous projectes plantejats...

Encomanar la il·lusió. Cal que creiem en allò que fem i transmetre-ho.

2 ADMINISTRACIÓ

Menor intervenció. Independència del cycle polític. Evitar la càrrega ideològica a les lleis educatives. Consens i pacte d'estabilitat entre partits.

Col·laboració entre departaments d'educació, universitat, indústria i treball.

Reducció burocràtica: tràmits, actuacions, canvis, convenis de pràctiques...

Planificació segons la singularitat del territori.

Millora del nivell d'informació i la difusió de les experiències i centres d'èxit.

Política universitària de cohesió del territori desencertada.

Major coordinació de les diferents etapes del sistema educatiu.

3 CENTRES

Augmentar el nivell de descentralització i autonomia pedagògica i disciplinar. Professionalitzar i estabilitzar els equips docents i la direcció. Intercanvis amb altres direccions (nacionals i internacionals).

Millora del reconeixement i la difusió de les accions exitoses.

Tria del projecte educatiu i curricular adaptat a l'alumnat i a la zona i entorn social on està ubicat el centre. Elaboració del «full de ruta» de cada centre. Tria dels professors.

Valoració heterogènia dels resultats en funció del nivell inicial i de l'entorn de cada escola.

4 CONTINGUTS

Reduir la pressió sobre els continguts. Cal que passem de centrar-nos a transmetre a centrar-nos a practicar. El coneixement també ha de deixar lloc a les habilitats. Ensenyar a saber, a pensar i a actuar.

Reduir el grau de detall curricular.

Avaluar més que per continguts, per allò que s'ha après: adquisició d'habilitats i coneixements.

Valorar els resultats de manera heterogènia: en funció del nivell inicial i l'entorn de cada escola.

5 DIFUSIÓ

Donar a conèixer les experiències positives i exitoses, els canvis, les iniciatives que s'estan duent a terme, els centres que ho fan, etc.
Reconèixer les tasques de cada col·lectiu.
Reconèixer públicament i explícitament els centres amb bons resultats.
Difondre la despesa, els costos de desaprofitament, etc

6 EMOCIONS. PAPER DESTACAT DINS DE L'APRENTATGE

Fomentar les capacitats emocionals i fer guanyar autoconfiança a l'alumne. Creure en l'alumne per aprofitar al màxim les seves capacitats.
Fomentar expectatives positives als alumnes. Eliminar-los la idea que no poden fer determinades coses, reforçant l'autoestima. Ensenyar a aprendre del fracàs. Ensenyar-los a ser autònoms.
Entendre els professors com a agents del canvi, fent que els alumnes creguin en el seu potencial i talent.
Reforçar la seguretat individual.

7 EMPRESA

Incrementar la implicació i participació en el sistema educatiu. Necessitat d'una detecció més ràpida i sistemàtica de les necessitats de formació dels treballadors. Millorar l'explicitació de la demanda i la comunicació amb l'Administració.
Manca de participació en les decisions estratègiques del país. Manca d'ambició i de visió a llarg termini. Millora del coneixement del que es pot fer la universitat (formació, recerca).
Participació en l'oferta formativa, especialment la formació professional.
Especial atenció i paper de les PIMEs.
Tesis realitzades parcialment a les empreses. Treballs de fi de grau i tesis doctorals que tractin temàtiques pròpies de la realitat econòmica i empresarial del país.

8 ENTORN SOCIAL

Incrementar la presència als mitjans i difusió a la xarxa. Cal que els diferents aspectes educatius tinguin més visibilitat.
Incrementar la consideració social de l'educació i dels professionals.
Augmentar la relació escola-societat. Reforçar la figura de l'emprenedor/empresari.
Revaluar el llenguatge empobrit per l'excessiva simplificació. Necessitat de recuperar debats a *prime time*.

9 EXCEL·LÈNCIA

Institucionalització i reconeixement públic de la feina ben feta i l'excel·lència. Introducció d'incentius per potenciar-la. Fixació d'objectius de màxim èxit educatiu, no pas de mínims.
Implementar la manera que facilitin l'excel·lència. Amb l'actual sistema resulta molt difícil excel·lir.

10 FINANÇAMENT

Vinculació parcial del finançament als resultats obtinguts.
Escoles: incentius i millora del finançament en funció de l'acompliment dels objectius plantejats per als alumnes (avaluació externa depenent dels objectius de cada centre).
Millorar el seguiment dels recursos assignats a cada centre.
Crear incentius a la universitat en funció del grau d'inserció laboral, del grau d'adequació dels estudis a la feina que es desenvolupa, de la internacionalització, etc.

Compartir les despeses de R+D+i amb les empreses.
Establir més contacte amb el teixit empresarial.

11 FORMACIÓ PROFESSIONAL

Revaloritzar-la i posar-la al nivell de la resta de països de la Unió Europea. Difusió del valor i la importància a nivell de les escoles (xerrades, orientació, etc.) i a nivell dels mitjans de comunicació. Incrementar el percentatge de població activa amb un nivell de formació professional mitjana i superior.

Elaboració dels continguts dels plans d'estudi a nivell sectorial (empreses); organització a nivell intersectorial; i gestió a nivell de centres.

Respostes més ràpides a necessitats puntuals.

Necessitat de més independència de la resta del sistema educatiu.

Estades del professorat a empreses per posar-se al dia.

12 FORMACIÓ DEL PROFESSORAT

Sistema de pràctiques després del màster per als professors de primària i secundària. Elevats coneixements curriculars i pedagògics. Increment del nivell d'exigència.

13 FAMÍLIA

Incrementar la relació família-centre escolar. Fomentar els programes família-escola.

Atenció al consum cultural. Reforç de la lectura.

Increment de la qualitat i del temps dedicat als nens.

Implicació i foment dels valors. Responsabilitat en l'educació dels nens i joves.

14 GOVERNANÇA UNIVERSITÀRIA

Certa descentralització de les decisions. Incrementar la flexibilització de les estructures i reglaments. Més independència de l'Administració. Augmentar la professionalització de la gestió.

Redefinició de les funcions de la junta de govern i del consell social. El consell social ha de posar en contacte la universitat amb les empreses i facilitar l'obtenció de finançament extern.

Presència de membres i supervisors externs. Major exigència en el retiment de comptes. Increment de la transparència. Agilitat en la presa de decisions.

15 HABILITATS

Desenvolupar les habilitats bàsiques. Només després vindran les secundàries.

Saber triar bé les competències i les actituds a potenciar: iniciativa, creativitat, autonomia, emprenedoria, etc. i trobar incentius per potenciar-les i reforçar-les.

16 IDIOMES

Metodologia d'ensenyament més aplicada.

Introducció d'assignatures en anglès amb professors amb molt bon domini de la llengua.

17 JOC I EXPERIMENTACIÓ. TREBALL EN EQUIP

L'aprenentatge en el món actual s'ha d'assolir basant-se en experimentar, provar, etc. en veure com es fa, més que en un mer aprenentatge teòric.

Els alumnes han de fer més activitats conjuntes d'aprenentatge. L'ensenyament està excessivament focalitzat en els coneixements. Cal reduir la pressió sobre els continguts i focalitzar-nos més en l'experimentació i la pràctica.

18 LABORALITZACIÓ DEL PROFESSORAT

Repensar un cert nivell de desfuncionarització del professorat.
Nou estatut del funcionariat.

19 LLENGUATGE: CONSOLIDACIÓ DE LA LECTURA I LA PARLA

Cal posar atenció al dèficit d'expressió de bona part dels estudiants, fomentant la lectura i dedicant més temps a l'escriptura i a l'expressió oral.
Introducció de l'oratorïa: debats, presentacions, etc.

20 MESTRES I PROFESSORS

El mestre com a facilitador. Els continguts són arreu i per tant la seva tasca no és transmetre coneixements, sinó facilitar l'aprenentatge.
Més capacitat de canvi i adaptació; implementació de novetats i activitats. Treball en equip: corporatiu i col·laboratiu.
Elevat grau de proactivitat; implicació en el sistema educatiu.
Reducció de les dificultats per implementar novetats, innovacions, etc. especialment de procedència interna. Els professors han de col·laborar en el disseny de les estratègies d'actuació i cal proporcionar-los incentius per fer-ho.

21 OCUPABILITAT

Manca d'absorció dels graduats per part del sistema.
Manca d'encaix entre allò que s'estudia i el que l'empresa demana: «paradoxa de l'ocupació».

22 ORIENTACIÓ I ATENCIÓ PERSONALITZADA

Personal, acadèmica, professional, especialment a partir de tercer de l'ESO.
Professionals especialment preparats que s'hi dediquin. Incrementar l'atenció individualitzada a nens i joves amb dificultats de seguiment i als que tenen més aptituds.
Destinar-hi més recursos econòmics i personals.

23 OFICIS I PROFESSIONS

Necessitat de potenciar-los durant tot el sistema educatiu, fomentant-los en les primeres etapes de l'ESO i adequar-los constantment a les necessitats canviants de la societat.

24 PROFESSORAT UNIVERSITARI

Establiment de vincles amb l'empresa: estades a les empreses pre i postdoctorals.
Increment del reciclatge del professorat. Canvi del sistema d'incentius pel professorat: materials *versus* intel·lectuals. Excessiva especialització.
Necessitat de millora en la formació pedagògica i general. Increment de la motivació docent.
Elaboració dels programes per part del catedràtic. Seguiment, tutorització i assessorament per part dels catedràtics i professors sèniors dels professors novells.
Estades de reciclatge en empreses.

25 RECERCA

A nivell universitari però també a nivell escolar.
Cooperació entre universitats i centres de recerca amb l'empresa privada. Generació de sinergies. Cal que es comparteixin despeses amb el teixit empresarial.

26 SELECCIÓ DEL PROFESSORAT

Canvi en l'accés i avaluació del funcionariat. Increment de la nota de tall. Mèrits basats en coneixements, capacitats, aptituds i actituds més que en l'antiguitat. Atreure i seleccionar els millors de cada àrea. Avaluació prèvia de competències bàsiques: escriptura, expressió oral, etc.

27 SEGMENTACIÓ I PERSONALITZACIÓ

Agrupació homogènia per projectes, motivacions, interessos. Paper de la neurociència en l'aprenentatge: acomodar ritme i processos a cada individu. Personalització de currículums en funció de les motivacions i les habilitats personals. Recursos i incentius per als alumnes diferenciats. Diferenciació de currículums. Diversificació d'itineraris (amb l'ajuda de les TIC).

28 SISTEMA D'APRENTATGE D'ALTERNANÇA TENDINT AL DUAL

Pràctiques a empreses. Incrementar l'aprenentatge dual: classes teòriques i tallers a empreses, dins del sistema dual de formació professional. Programes-tallers conjunts amb empreses. Major implicació del teixit empresarial.

29 TECNOLOGIA

Eina per adquirir destreses i habilitats, que no estigui buida de continguts. Introducció de les TIC amb prou planificació i coneixement per part dels professors. Paper destacat en la personalització del ritme i dels continguts.

30 UNIVERSITAT

Formar per actuar i emprendre. Millor reconeixement de la docència. Noves carreres docents heterogènies que superin l'homogeneïtzació. Excessiva orientació cap a l'ocupació? Aliena a les necessitats de la societat? Barreja entre disciplines bàsiques i professions. Manca de col·laboració amb l'empresa privada. Pocs alumnes en ensenyaments científics: trobar incentius per incrementar-los. Mapa de titulacions amb excessives duplicitats. Proliferació excessiva d'estudis: dispersió i desaprofitament de recursos. Política d'especialització i competició internacional, no a nivell nacional. Fer nivells de facultats per catalogació i rànquings en cas que en tinguem diverses i no hi hagi flexibilitat pels canvis. Noves titulacions. Aules virtuals. Millora del retiment de comptes. Excessivament allunyada dels debats socials.

31 VALORS: REFORÇAR-LOS

Formar ciutadans savis i crítics, que valorin l'esforç i no es perdin en la immediatesa. Reforçar molt especialment l'exigència, la responsabilitat i l'esforç. Formar per saber aprendre, saber pensar i saber actuar (intel·ligència executiva).

10 REFERÈNCIES

1. Adecco Professional (2012). *III Informe sobre carreres con más salidas profesionales*, Consultat el 9 d'agost de 2012 a: http://www.adecco.es/_data/NotasPrensa/pdf/372.pdf.
2. Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación (2004). *Competencias específicas de formación disciplinar y profesional*. ANECA. Madrid.
3. Alegre Canosa, M.A.; Benito Pérez, R. (2010). Los factores del abandono educativo temprano. España en el marco europeo. *Revista de Educación*, Número extraordinari, 65-92.
4. Aránega, S., Doménech, J. (2001). *La Educación Primaria, Retos, Dilemas y Propuestas*. Editorial Graó, de IRIF, S.L. Primera edició. Barcelona. Més informació a: <http://www.odiseo.com.mx/bitacora-educativa/medios-masivos-comunicacion-su-influencia-educacion#sthash.c9KhGzKn.dpuf>
5. BBVA Research (2012). *La rentabilidad privada y fiscal de la educación en España*. Observatorio Económico. Madrid.
6. Bernardo Gutiérrez, A. B. et al. (2009). Estilos intelectuales y rendimiento académico. Una perspectiva evolutiva. *Summa Psicothema UST*, 21(4), 555-561.
7. Bridgstock, R. (2009). The graduate attributes we've overlooked: enhancing graduate employability through career management skills. *Higher Education Research & Development*, 28(1), 31-44.
8. Bringué, X. y Sádaba, C., (2009). *La Generación Interactiva en España. Niños y Adolescentes ante las Pantallas*. Colección Fundación Telefónica, Ariel. Barcelona.
9. BUCKINGHAM, David. 2004. *Educación en Medios, Alfabetización, Aprendizaje y Cultura Contemporánea*. Editorial Paidós. Barcelona. Més informació a: <http://www.odiseo.com.mx/bitacora-educativa/medios-masivos-comunicacion-su-influencia-educacion#sthash.c9KhGzKn.dpuf>
10. Carayannis, E. G., Campbell, D. F. J. (2009). Mode 3 and Quadruple Helix: Toward a 21st Century Fractal Innovation Ecosystem. *International Journal of Technology Management References*, 46(3/4), 201—234. (<http://www.inderscience.com/browse/index.php?journalID=27&year=2009&vol=46&issue=3/4>)
11. De Coulon, A.; Meschi, E.; Vignoles, A. (2008). *Parents' basic skills and children cognitive outcomes*. CEE DP 104. Centre for the Economics of Education. London School of Economics. Londres.
12. Duru-Bellat M, Mons N., Suchaut B. (2005). Organisation and Context, Efficiency and Equity of Educational Systems: What PISA tells us. *European Educational Research Journal*, 4(3), 181-194.
13. Dussel, I.; Quevedo, L. A. (2010). *Educación y nuevas tecnologías: los desafíos pedagógicos ante el mundo digital*. VI Foro Latinoamericano de Educación. educación y nuevas tecnologías: los desafíos pedagógicos ante el mundo digital. Fundación Santillana. Buenos Aires.
14. Eitzkowitz, H. (1997). The Triple Helix: academy-industry-government relations and the growth of neo-corporatist industrial policy in the U.S., en S. Campodall'Orto (ed.), *Managing Technological Knowledge Transfer*, EC Social Sciences COST A3, 4, EC Directorate General, Science, Research and Development. Brussel.les.
15. Eurydice (2012). *Key data on Education in Europe 2012*. Education, Audiovisual and Culture

- Executive Agency (EACEA P9 Eurydice). Brussel·les.
16. Everis (2012a). *La manca d'enginyers TIC: situació actual i perspectiva*. Barcelona.
 17. Everis (2012b). *Factors influents en l'elecció d'estudis científics, tecnològics i matemàtics. Visió dels estudiants de 3r i 4t d'ESO i Batxillerat*. Barcelona.
 18. García Aracil, Van der Velden (2008). Competencies for young European higher education graduates: labor market mismatches and their payoffs. *Higher Education*, 55, 219-239.
 19. García Carbonell (2006). *Aprender a aprender*. EDAF. Madrid.
 20. García Martín, J.; Muñoz Fernández, I.; Pérez Martínez, J.E. (2008). *La influencia de las metodologías de aprendizaje activo en el aprendizaje significativo de nuestros alumnos*. INECE'08, II Jornadas Internacionales UPM sobre Innovación Educativa y Convergencia Europea.
 21. Generalitat de Catalunya. Departament d'Innovació, Universitats i Empresa (2006). *PIU-Pla d'Inversions Universitàries 2007-2013*. Barcelona.
 22. Grau Vidal, F.X. (2013). *Autonomia universitària i sistema de governança*. Publicacions URV, Universitat Rovira Virgili. Tarragona.
 23. Guerrero Boned, S. (2012). Finançament i govern de les universitats públiques. *Revista catalana de dret públic*, 44, 155-190.
 24. Inglés Saura, C. J. et al. (2011). Conducta pro-social y motivación académica en estudiantes españoles de Educación Secundaria Obligatoria. *Universitas Psicológica*, 10(2), 461-465.
 25. Marchesi, A. (2003). *El fracaso escolar en España*. Fundación Alternativas. Madrid.
 26. Marchesi, A. (2004). *Qué será de nosotros los malos alumnos*. Alianza Ed. Madrid.
 27. Marina, J.A. (2012). *La inteligencia ejecutiva*. Ariel. Barcelona.
 28. Marzo Navarro, M.; Pedraja Iglesias, M.; Rivera Torres, P. (2009). Curricular profile of university graduates versus business demands: Is there a fit or mismatch in Spain? *Education & Training*, 51, 56-69.
 29. Mourshed, M.; Farrell, D.; Barton, D. (2013). *Education to Employment: Designing a System that Works*. McKinsey Center for Government. Nova York.
 30. Mora, G. et al. (2007). Job satisfaction among recent European graduates: does field of study matter? *Journal of Higher Education*, 78(1), 98-118.
 31. Mora, G.; Félix J. (2009). European Multinational Regimes and Higher Education Policy. In A. Maldonado and R. Malee Bassett (Ed.). *International Organizations and Higher Education Policy: Thinking Globally, Acting Locally?* Routledge, 192-211. Nova York.
 32. Nusche, D. (2008). *Assessment of learning outcomes in higher education: A comparative review of selected practices*. Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). París. Disponible a: <http://www.oecd.org/dataoecd/13/25/40256023pdf>
 33. OECD. (2011). *Higher Education in Regional and city development. El cas de Catalunya*. OECD Publishing. París. Doi: 10.1787/9789264089006-en
 34. Ortega y Gasset, J. (1930). *Misión de la Universidad*. Reimpresión en 2007. Edición a cargo de Jacobo Muñoz. Biblioteca Nueva. Madrid.
 35. Ortiz, T. (2009). *Neurociencia y educación*. Alianza Ed. Madrid.
 36. Pena Jové, P. (2005). *Generació L. Els fills de la reforma educativa*. Proa. Barcelona.
 37. Robinson, K.; Aronica, L. (2009). *The Element: How Finding Your Passion Changes Everything*. Penguin. Nova York.
 38. Robinson, R. (2010). *2010 Kids & Family Reading Report. Turning the page in the digital age*. Scholastic inc. Harrison Group. Nova York.
 39. Robinson, K.; Aronica, L. (2013). *Finding your Element*. Penguin. Nova York.
 40. Santrock, J. (2006). *Psicología de la educación*. 2ª edició. McGraw-Hill. Mèxic.
 41. Sanmartí, N. (2007) *Evaluar para aprender. 10 ideas clave*. Graó. Barcelona.

42. Síndic de Greuges (2008). *La segregación escolar en Cataluña*. Informe extraordinari. Barcelona.
43. Sullivan, A. and Brown, M. (2013). *Social inequalities in cognitive scores at age 16: The role of reading*. CLS Working Paper 2013/10. Centre for Longitudinal Studies. Londres.
44. Tarrach, R. et al. (2011). *Audacia para llegar más lejos: universidades Fuertes para la España del mañana*. Informe de la Comisión de Expertos Internacionales de la EU2015 (21-IX-2011) formada por Rolf Tarrach, Eva Egron-Polak, Pierre de Maret, Jean-Marc Rapp i Jamil Salmi. Brussel.les.
45. Tarrío Ruiz, A.; Lloret Grau, T. (2011). Ejemplos internacionales de innovación en FP. *Estudios sobre Educación*, 21, 101-117.
46. Torrego, J.C. (2011). *Alumnos con altas capacidades y aprendizaje cooperativo. Un modelo de respuesta educativa*. Juan Carlos Torrego (coord.). Fundación SM y Fundación Pryconsa. Madrid.
47. Universitat de Barcelona (2012). *Informe de la comissió sobre la Governança*. Barcelona.
48. Vaillant, Y.; Guallarte, C. (2011). *Global Entrepreneurship Monitor (GEM). Informe executiu, Catalunya*. Generalitat de Catalunya (Departament d'Empresa i Ocupació). Barcelona.
49. Valle Arias, A. et al. (2009). Diferencias en rendimiento académico según los niveles de las estrategias cognitivas y de las estrategias de autorregulación. *Summa Psicológica UST*, 6(2), 31-42.
50. Valle Arias, A. et al. (2010). Perfiles motivacionales y diferencias en variables afectivas, motivacionales y de logro. *Universitas Psicológica*, 9(1), 109-121.

10 ANNEX

Estructura de la qualificació de la població activa: 25-64 anys.

